

EEN ALTERNATIEF VOOR DE OPSLUITING VAN GEZINNEN MET KINDEREN

'OPEN WOONUNITS' EN 'TERUGKEERCOACHES' VOOR GEZINNEN MET MINDERJARIGE KINDEREN ALS ALTERNATIEF VOOR GEDWONGEN VERWIJDERING VANUIT EEN GESLOTEN CENTRUM: EVALUATIE NA ÉÉN JAAR WERKING

december 2009

AUTEURS VAN DIT RAPPORT

Pieter Stockmans, beleidsmedewerker terugkeer en detentie, Vluchtelingenwerk
Catherine Blancquaert, assistent beleidsmedewerker terugkeer, Vluchtelingenwerk
Hilde Deputter, medewerker Beweging Kinderen Zonder Papieren

ONDERSCHRIJVENDE ORGANISATIES

Vluchtelingenwerk Vlaanderen
Beweging Kinderen Zonder Papieren
Platform Kinderen op de Vlucht
Vlaams Kinderrechtencommissariaat
Délégué général aux droits de l'enfant
UNICEF België
Amnesty International
Jesuit Refugee Service Belgium
Service Droits des Jeunes
Kinderrechtswinkel

Foto voorpagina: Pieter Stockmans

Lay-out: Reginald Dierckx

Verantwoordelijke uitgever: Pieter De Gryse

Vluchtelingenwerk Vlaanderen
Gaucheretstraat 164
1030 Brussel
Tel.: 02/ 274 00 20
Fax: 02/ 201 03 76
info@vluchtelingenwerk.be
www.vluchtelingenwerk.be

© Vluchtelingenwerk Vlaanderen, december 2009

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	4
EXECUTIVE SUMMARY	6
1. INLEIDING	8
1.1. Cijfers kinderen in detentie	8
1.2. Situering pilootproject (historiek)	8
1.3. Visie alternatieven voor detentie	10
1.4. Methodologie van de evaluatie	11
1.5. Het pilootproject in cijfers	12
2. OBSERVATIES	14
2.1. Open 'woonunits' als alternatief voor een gesloten centrum in het kader van een gedwongen verwijdering	15
2.2. Begeleiding door 'terugkeercoaches'	19
2.3. Implementatie van het pilootproject en omkadering van de terugkeercoaches	29
3. AANBEVELINGEN EN GOEDE PRAKTIJKEN	31
3.1. Aanbevelingen	31
3.2. Good practices	39
ANNEX 1: INTERNATIONALE STANDAARDEN EN ONTWIKKELINGEN INZAKE ALTERNATIEVEN VOOR DETENTIE	41
ANNEX 2: EEN AANTAL STUDIES OVER DE OPSLUITING VAN KINDEREN	43
ANNEX 3: OPMERKINGEN EN COMMENTAREN VAN DE DIENST VREEMDELINGENZAKEN	44

VOORWOORD

Gezinnen met minderjarige kinderen die ons land moeten verlaten, worden sinds oktober 2008 niet langer vastgehouden in gesloten centra maar in open woonunits onder intensieve begeleiding van een terugkeercoach. Sinds het begin van dit pilootproject werd binnen het **Platform Kinderen op de Vlucht**¹ beslist het project van dichtbij op te volgen, om ervoor te zorgen dat alternatieven voor detentie van kinderen in België op duurzame wijze geïmplementeerd zouden raken. Voorliggend rapport is het resultaat van de observaties die Vluchtelingenwerk Vlaanderen en de Beweging Kinderen Zonder Papieren hebben kunnen doen tijdens hun bezoeken aan de woonunits in Zulte en Tubeke sinds mei 2009. Regelmatig werden de bevindingen overlegd binnen het Platform Kinderen op de Vlucht.

Het voorliggende pilootproject toont volgens ons dat **opsluiting niet nodig is om met gezinnen te werken aan een uitkomst in hun immigratietraject**, zij het terugkeer of verder verblijf. Volgens de statistieken waarover wij beschikken, bleef immers 79% van de gezinnen tijdens hun verblijf in de woonunit in contact met de terugkeercoaches en dus ter beschikking van de DVZ, ondanks het feit dat de woonunits open zijn. Het is belangrijk te onderzoeken wat de redenen waren waarom de ondergedoken gezinnen beslisten om toch de woonunits te verlaten. Die informatie kan immers zeer nuttig zijn om verbeteringen aan te brengen.

Het huidige pilootproject is het eerste alternatief voor opsluiting van asielzoekers en mensen zonder wettig verblijf in België en kan bovendien de eerste stap zijn naar een omvattende integrale omkadering van opvang en terugkeerbegeleiding. Alleen daarom al moet dit pilootproject worden toegejuicht. Wij hebben vastgesteld dat open en individuele woonunits, waarin gezinnen in alle privacy hun gezinsleven kunnen verder zetten, een goed alternatief vormen voor opsluiting in een gesloten centrum, maar ook voor een verblijf in een open collectief terugkeercentrum. Wij beschouwen dit als een duidelijke **humanisering van de fase van de gedwongen verwijdering**. Daarom doen wij aan de DVZ en de staatssecretaris voor migratie en asiel de centrale aanbeveling om dit project voort te zetten en uit te bouwen.

Wil het project echter kans op slagen hebben op lange termijn dan moeten de woonunits als alternatief voor opsluiting worden geïntegreerd in een breder beleid van verblijfs- en terugkeerbegeleiding van in het begin. Wij richten ons daarom ook uitdrukkelijk tot Fedasil en de staatssecretaris voor maatschappelijke integratie. Het is nu aan hen om die integrale begeleiding, rond verblijf en terugkeer, uit te bouwen **vanaf het begin** van de asielprocedure of vanaf het eerste moment van contact tussen de overheid en een vreemdeling in onregelmatig verblijf, om zoveel mogelijk gedwongen verwijderingen overbodig te maken. Wij vragen dat het Belgische terugkeerbeleid zich meer en meer gaat richten op de "vrijwillige" terugkeer. Er moet een systeem van trajectbegeleiding worden uitgewerkt, zodat de terugkeerbegeleiding - nadat alle verblijfsopties zijn uitgeput - vanuit de opvang kan gebeuren. Pas als de terugkeerbegeleiding daar mislukt en niet uitdraait op een werkelijk vrijwillige terugkeer (of een verder legaal verblijf), dan pas kan eventueel de fase van de gedwongen verwijdering geactiveerd worden, namelijk een overbrenging naar de terugkeewoningen van de DVZ, indien dat volgens een analyse geval per geval nodig blijkt. Wij dringen er bij de staatssecretaris voor maatschappelijke integratie op aan dat hij dit systeem binnen de opvang uitwerkt en samenwerkt met de staatssecretaris voor migratie en asiel. De gelegenheden zullen zich hiervoor zeker aandienen: er ligt immers een **protocol** op tafel waarin Fedasil en de DVZ de trajectbegeleiding en de eventuele overbrenging naar de woonunits van de gezinnen met minderjarigen kinderen in illegaal verblijf (die behoeftig zijn verklaard volgens het KB van juni 2004) zullen regelen.² Wij kunnen ons vinden in een model waarin **gezinnen na een trajectbegeleiding in de opvangstructuren in de terugkeewoningen terecht komen** (indien aan de hand

1 Zie <http://www.kinderenopdevlucht.be>

2 Zie Algemene Beleidsnota Migratie- en Asielbeleid, 5 november 2009, pag. 21, <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/52/2225/52K2225009.pdf>

van duidelijke criteria werd vastgesteld dat zij herhaaldelijk niet meewerkten met die trajectbegeleiding). Wij verwachten dat beide staatssecretarissen deze gelegenheid aangrijpen om het verblijf- en terugkeertraject ook voor andere gezinnen te implementeren.

Daarvoor zullen zij inspiratie kunnen putten uit de ervaringen van de terugkeercoaches, die een jaar lang in de praktijk van het pilootproject hebben gestaan en een aantal heikele beleidskwesties aan den lijve hebben ondervonden. Het werk van de terugkeercoaches vertoont reeds een aantal **kiemen van de (voordelen van de) integrale begeleiding op twee sporen** en hun ervaringen zijn zeer waardevol om deze begeleiding binnen de opvangstructuren te organiseren. Wij stelden vast dat, waar de terugkeercoaches zulke begeleiding boden, het vertrouwen van het gezin in de terugkeercoach toenam. Dit bevestigt onze visie: een begeleiding op twee sporen – verblijf en terugkeer – waar coaches tot op het laatste moment in een terugkeerprocedure ook verblijfsopties blijven aftoetsen, verhoogt het vertrouwen in de begeleiding en maakt dat mensen ter beschikking van de overheid blijven. Enkel op die manier kan betekenisvol en in vertrouwen gewerkt worden aan een zo duurzaam mogelijke terugkeer. De terugkeercoaches moeten daarom nog meer gaan werken op verblijf. De rol en het takenpakket van de terugkeercoaches moeten dan ook minder dubbelzinnig dan vandaag zulke ‘echte’ coaching inhouden. Daaronder verstaan wij een integrale begeleiding simultaan op twee sporen, verblijf en terugkeer, om een gezin in staat te stellen om te gaan met alle mogelijke uitkomsten van de procedure.

Wij willen er wel op wijzen dat deze aanpak enkel goed kan werken als ook de kwaliteit van de beslissingen in asiel- en verblijfsprocedures verhoogt. In die zin is het niet zo dat een gedwongen terugkeer in elk geval aangewezen en legitiem is, van zodra het gezin zich niet wil inschrijven in een oriëntatie naar een terugkeer. Het gezin moet ook een vertrouwen kunnen hebben in de kwaliteit van de verblijfsprocedures waar het doorheen gaat. Dat is nog niet gerealiseerd in het Belgische asiel-, opvang-, en terugkeerbeleid. De administratie moet er alles aan doen om een klimaat van vertrouwen te bevorderen.³

In dit rapport toetsen wij de praktijken in het pilootproject aan onze visie over een integrale begeleiding rond verblijf en terugkeer. Wij doen heel wat aanbevelingen en zetten een aantal volgens ons goede praktijken in de verf. Onze doelstelling is om **een goed project nog beter te maken en het in te kaderen in een breder beleid**. Wij erkennen dat het werken met open woonunits en terugkeercoaches ook nieuw is voor de DVZ en benadrukken dat onze evaluatie dat bewust in acht neemt. Wij hopen dat onze evaluatie en aanbevelingen in acht zullen worden genomen wanneer de DVZ zijn eigen evaluatie van het project zal opmaken en wanneer beide bevoegde staatssecretarissen samen aan de slag gaan om het integrale begeleidingstraject uit te werken.

3 Zie: Vluchtelingenwerk Vlaanderen “Een integrale begeleiding in de asielopvang”, december 2008, punt 2.1.4. (pag. 7) <http://www.vluchtelingenwerk.be/actueel/nieuwsitem.php?n=431>

EXECUTIVE SUMMARY

Coaching zou moeten worden ingevoerd van in het begin en een “integrale” begeleiding bieden die vroeg in de asielprocedure wordt opgestart

Wij vragen dat de Belgische autoriteiten steeds minder tot een gedwongen terugkeer overgaan. Van in het begin van de asielprocedure (of van zodra een gezin in onregelmatig verblijf wordt aangetroffen door de overheid) zou een integrale trajectbegeleiding moeten worden georganiseerd op twee sporen, verblijf en terugkeer, met trajectbegeleiders die niet ressorteren onder de administratie die verantwoordelijk is voor de gedwongen verwijderingen. Wij vragen dat het Belgische terugkeerbeleid zich meer en meer gaat richten op de “vrijwillige” terugkeer. Een gedwongen terugkeer moet worden vermeden, maar wanneer een gedwongen verwijdering toch plaatsvindt, is het huidige pilootproject een belangrijke vooruitgang en moedigen wij de DVZ aan het voort te zetten en uit te breiden.

De overbrenging van de gezinnen naar de woonunits

Er moet meer rekening gehouden worden met het ingrijpende karakter van een onvoorbereide en plotse overbrenging naar de woonunits. De instanties die de overbrenging verzorgen, spelen hierin een grote rol. In bepaalde gevallen is dit de politie en deze moet daarom goed op de hoogte zijn van het pilootproject om de gezinnen ter dege te kunnen informeren bij hun overbrenging. Ten allen tijde moet de wetgeving op de huisvrede worden gerespecteerd en de politie zou gezinnen niet zonder een voorafgaand bezoek of verwittiging in hun huis mogen aanhouden. Ook DVZ zou de gezinnen beter moeten informeren in de aanloop naar en vlak voor een overbrenging naar een woonunit. De overbrenging zelf moet humaner verlopen, uit respect voor de gezinnen en om het opbouwen van vertrouwen tussen de coach en het gezin niet meteen te schaden.

De beschikbare informatie voor de gezinnen

- Informatie over het hoe en waarom van hun verblijf in de terugkeewoningen is van groot belang voor het welzijn van de gezinnen;
- Een tolk moet indien nodig steeds aanwezig zijn tijdens de intakefase;
- Toegang tot het internet voor de gezinnen moet ook zoveel mogelijk gegarandeerd worden, liefst in de woonunits zelf;
- Toegang tot alle nodige informatie voor de gezinnen moet gegarandeerd worden, niet enkel die informatie die ‘nuttig’ is in het kader van de terugkeer.

De kwaliteit van de juridische bijstand aan de gezinnen

- De terugkeercoaches moeten gebrekkige juridische bijstand aan de bevoegde instanties (stafhouder van de balie) melden;
- De coaches moeten de gezinnen duidelijk uitleggen wat een advocaat in hun concreet geval zou kunnen betekenen;
- De terugkeercoaches moeten voldoende juridisch gevormd worden;
- Advocaten moeten gevormd worden over het pilootproject;
- De rol van de terugkeercoaches moet duidelijk worden afgebakend ten aanzien van die van de advocaat;
- De terugkeercoach moet contact onderhouden met de advocaat. Indien de terugkeercoach vaststelt dat er mogelijkheden bestaan voor een wettig verblijf in België, volgt zij dit op met de advocaat.
- De gezinnen moeten systematisch worden geïnformeerd dat ze toegang hebben tot alle relevante beslissingen en documenten uit hun dossier.

Psychosociale begeleiding

Trajectbegeleiders die de gezinnen zouden moeten begeleiden in de opvangstructuren of die zouden moeten worden aangesteld nadat een gezin in illegaal verblijf wordt aangetroffen door de overheid, moeten een psychosociale begeleiding bieden in het bespreekbaar maken van het idee 'terugkeer' of het gezin in staat te stellen na te denken over andere toekomstperspectieven, zonder dat het de bedoeling kan zijn het gezin te overtuigen terug te keren. Ook DVZ zou zijn terugkeercoaches in staat moeten stellen om een onafhankelijke externe psychologische terugkeerondersteuning aan te bieden aan de gezinnen die daarom vragen of die zulke begeleiding nodig hebben.

Een tweesporenbegeleiding

De coaches moeten actief blijven onderzoeken of er voor de gezinnen nog verblijfsopties zijn. Waar de coaches dat effectief deden, merken we dat het vertrouwen van de gezinnen in de geboden begeleiding groeit.

De job van de terugkeercoaches

- Er moet voor de coaches een duidelijke functieomschrijving komen, die nochtans ruimte laat om in te spelen op nieuwe situaties op het terrein;
- Er moeten meer coaches worden aangeworven. 3 coaches zijn momenteel (oktober 2009) onvoldoende. Ook bijkomend ondersteunend personeel is nodig voor het project;
- Vorming, supervisie, intervisie en debriefings zijn nodig voor de coaches om hun optimale functionering te garanderen.

De projectcoördinatie

Er moet een specifieke full-time projectcoördinator komen.

De evaluatie en verdere opvolging van het project

- De DVZ moet een eigen evaluatie doen van het project en die ook publiek maken;
- Bepaalde NGO's moeten structurele toegang krijgen tot de woonunits, net zoals er een structurele toegang is tot de gesloten centra.

Wij benadrukken tot slot de noodzaak tot samenwerking tussen de staatsecretaris voor maatschappelijke integratie en de staatssecretaris voor migratie en asiel. Zij moeten dit project inkaderen in een breder beleid.

1. INLEIDING

1.1. CIJFERS KINDEREN IN DETENTIE⁴

De mogelijkheid tot vasthouding van vreemdelingen is vastgelegd in de wet van 15 december 1980 of de "Vreemdelingenwet". Een asielzoeker wiens aanvraag werd afgewezen of een vreemdeling die illegaal op het grondgebied wordt aangetroffen, ontvangt een "bevel om het grondgebied te verlaten". Wanneer de vreemdeling zich na het verstrijken van de termijn, vermeld op het bevel om het grondgebied te verlaten, nog steeds in België bevindt, kan hij administratief opgesloten worden in een gesloten centrum om zijn verwijdering uit te voeren. Regelmatig worden vreemdelingen ook onmiddellijk opgesloten na de ontvangst van een bevel om het grondgebied te verlaten. Dat is onder andere het geval in de Dublinprocedure of bij een weigering tot inoverwegingname van een meervoudige asielaanvraag. Volgens de Vreemdelingenwet kunnen vreemdelingen worden vastgehouden voor de tijd die strikt noodzakelijk is voor de uitvoering van de maatregel tot verwijdering. De vasthouding van vreemdelingen is beperkt in de tijd tot 2 maanden, verlengbaar tot uiterlijk 5 maanden en verlengbaar tot 8 maanden indien de openbare orde in gevaar is.

Ook kinderen werden samen met hun ouders vastgehouden in gesloten centra, met het oog op de verwijdering van het hele gezin. In **2005** zien we een aanzienlijke stijging van het aantal kinderen in detentie: terwijl in **2004** 'slechts' 152 kinderen worden vastgehouden, stijgt het aantal in 2005 tot 660. Dit is te wijten aan een politieke beslissing om 'Dublin-gevallen' prioritair vast te houden.⁵ In **2006** worden familievleugels geopend in de gesloten centra van Merksplas en Vottem. Volgens het officieel door de regering bestelde rapport van het onderzoeksbureau SumResearch worden in 2006 152 kinderen vastgehouden in het centrum 127, 505 in het centrum 127bis, 203 in Merksplas en 38 in Vottem. Dat geeft een totaal van 898 kinderen voor 2006.⁶ Gedurende **2007** worden 398 kinderen vastgehouden. Gedurende **2008** worden 270 kinderen vastgehouden, de meerderheid in het centrum 127bis.

1.2. SITUERING PILOOTPROJECT (HISTORIEK)

Het vasthouden van gezinnen met kinderen in gesloten centra wordt al jaren hevig bekritiseerd. Rapporten en studies van niet-gouvernementele organisaties, professoren, psychiaters, kinderpsychologen, universiteiten en onderzoeksbureaus tonen steeds meer aan dat het welzijn en de psychosociale gezondheid van kinderen in het gedrang komt bij een opsluiting.⁷ Ook het parlement, de media en de publieke opinie kanten zich steeds meer tegen de opsluiting van deze bijzonder kwetsbare groep vreemdelingen. Lang blijft de Belgische regering echter volhouden dat er geen effectieve alternatieven bestaan. In **2006** geven de Dienst Vreemdelingenzaken en toenmalig minister van Binnenlandse Zaken Patrick Dewael uiteindelijk toch de opdracht aan onderzoeksbureau SumResearch om een "Studie naar alternatieven voor de vasthouding van gezinnen met

4 Het gaat hier om cijfers over families met minderjarige kinderen. Tot en met mei 2007 worden ook niet-begeleide minderjarigen die aankomen aan de grens automatisch vastgehouden. Na een veroordeling van de Belgische staat in het 'arrest Tabitha' van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, treedt nieuwe wetgeving in werking. Niet-begeleide minderjarigen die aankomen bij de grens en waarbij er geen twijfel is over de minderjarige leeftijd, worden niet langer vastgehouden, maar geplaatst in een Observatie- en Oriëntatiecentrum beheerd door Fedasil. Deze niet-begeleide minderjarigen zijn niet in deze cijfers opgenomen.

5 De cijfers houden geen rekening met de kinderen die werden vastgehouden in het INAD Centrum: 109 kinderen in 2005.

6 De cijfers houden geen rekening met de kinderen die werden vastgehouden in het INAD Centrum: 67 kinderen in 2006.

7 Voor een lijst: zie annex 2

kinderen in gesloten centra” uit te voeren. Deze studie moest zoeken naar alternatieven voor de opsluiting van gezinnen in de gesloten centra en bestaande praktijken in het buitenland uit de doeken doen.⁸

SumResearch besluit dat het vasthouden van kinderen zeer moeilijk te verantwoorden is en suggereert een aantal alternatieven, zonder deze echter in te passen in de Belgische context. Toch leidt dit niet meteen tot de ontwikkeling van alternatieven. Het duurt nog tot oktober 2008 vooraleer toenmalig Minister van Asiel en Migratie, Annemie Turtelboom aankondigt een alternatief voor de opsluiting van gezinnen met minderjarige kinderen te ontwikkelen in de vorm van een pilootproject. Tussen de publicatie van het SumResearch-rapport in **februari 2007** en de implementatie van het pilootproject in oktober 2008 gebeurt er heel wat.

Het **regeerakkoord van 18 maart 2008** bevat een belangrijke passage over de opsluiting van kinderen: “De regering zet alternatieven op voor het opsluiten van gezinnen met minderjarige kinderen in gesloten centra op basis van o.m. de studie van SumResearch. De regering investeert in specifieke opvangmogelijkheden die zich onderscheiden van de huidige gesloten centra voor gezinnen met kinderen die wachten op hun uitwijzing. Binnen dat kader, uitzonderlijk en voor een korte periode, kunnen ouders worden onderworpen aan sommige vrijheidsbeperkende maatregelen. In de mate van het mogelijke kunnen hun kinderen onderwijs genieten op een school. Wanneer gezinnen met kinderen uitzonderlijk moeten worden opgevangen in gesloten centra kort voor de repatriëring of bij manifeste onwil, dient dit te gebeuren voor de kortst mogelijke duur en in de best mogelijke omkadering.”⁹

De nieuwe minister van Migratie en Asiel, Annemie Turtelboom, kondigt in haar algemene **beleidsnota van april 2008** aan: “In uitvoering van het Regeerakkoord zullen, op basis onder meer van de studie die werd verricht door het studiebureau SumResearch, alternatieven worden opgezet voor de vasthouding van gezinnen met kinderen in de gesloten centra. Bovendien worden op dit ogenblik reeds alternatieven onderzocht voor de opsluiting van gezinnen met kinderen in gesloten centra. Het gaat om volgende alternatieven: de coaching van de families met kinderen, de meldingsplicht bij een administratieve autoriteit, het aanmoedigen van vrijwillige terugkeer, het opstarten van de identificatieprocedure en de voorbereiding van de terugkeer vanuit de open centra.”¹⁰

Naar aanleiding van een bezoek van Grant Mitchell, een Australiër die sinds 2000 in Australië pilootprojecten van NGO's en overheid uit de grond stamp¹¹, aan België op **19-20 juni 2008** kondigt minister Turtelboom in De Standaard van 20 juni 2008 aan: “Dit is het laatste jaar waarin nog kinderen worden opgesloten in gesloten centra voor mensen zonder papieren”. De minister denkt aan open centra waar de uit te wijzen gezinnen zouden worden ondergebracht: “Wooneenheden waar ze als gezin kunnen verblijven.” In **juli 2008** besluiten verschillende organisaties een overlegplatform op te richten over kinderen in detentie.¹² Eerste wapenfeit is een brief naar zowel minister Turtelboom als minister Arena, om hen aan te sporen samen een beleid uit te werken om zo snel mogelijk een einde te maken aan de opsluiting van gezinnen met kinderen in gesloten centra.

In **oktober 2008** opent minister Turtelboom drie residentiële open huizen, waar gezinnen verblijven in afwachting van hun gedwongen verwijdering. Voor de begeleiding van deze families worden 4 ‘terugkeercoaches’ of terugkeergefunctionarissen aangesteld die de terugkeer moeten voorbereiden en de familie moeten overtuigen terug te keren.¹³ Het project omvat vandaag 9 woonunits (waarvan er 7 operationeel zijn). Het betreft huizen en appartementen in Zulte in het Vlaamse Gewest en in Tubeke in het Waalse Gewest. De 4 terugkeercoaches kunnen zowel in Tubeke als Zulte ingezet worden, in functie van de noden en de (taalkennis van de) familie die er verblijft. Meer huizen zullen worden geopend in de toekomst. Doelgroep van het project zijn de families onderworpen aan een bevel om het grondgebied te verlaten, maar ook gezinnen waarvoor België een andere EU-lidstaat heeft gevraagd om de verantwoordelijkheid voor de asielpprocedure te nemen (Dublin-gevallen). Deze gezinnen worden sinds 1 oktober 2008 niet meer in een gesloten centrum opgesloten, behalve indien ze de regels voor hun verblijf in een individuele woonunit niet respecteren en voor zover het niet om grensgevallen gaat.¹⁴ In haar algemene beleidsnota van november 2008 licht de

8 Studie naar alternatieven voor de vasthouding van gezinnen met kinderen in de gesloten centra, <http://www.sum.be/research/item.php?item=21&lang=1&ID=38>

9 <http://static.tijd.be/pdf/regeerakkoord.pdf> p.37

10 <http://www.dekamer.be/FLWB/pdf/52/0995/52K0995020.pdf>

11 Voor een interview, zie hier: <http://www.vluchtelingenwerk.be/actueel/grant-mitchell.php>

12 Amnesty International Vlaanderen, Amnesty International Belgique francophone, Beweging voor kinderen zonder papieren, Coordination des ONG pour les droits de l'enfant, CIRE, Défense des Enfants Belgique, Service Droit des Jeunes, Délégué général aux droits de l'enfant, Jesuit Refugee Service-Belgium, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, Vlaams Kinderrechtencommissariaat, Ligue des droits de l'Homme, Platform Kinderen op de Vlucht, Vluchtelingenwerk Vlaanderen en UNICEF België

13 In zijn jaarverslag 2008 omschrijft de dienst vreemdelingenzaken het project: Activiteitenrapport, Dienst vreemdelingenzaken, FOD Binnenlandse zaken. Blz. 44 Het project wordt gesteund door het Europees Terugkeerfonds, in het kader van het programma “Solidariteit en Beheer van Migratiestromen”.

14 Activiteitenrapport 2008, Dienst Vreemdelingenzaken, FOD Binnenlandse Zaken.

minister verder haar beleid toe: "Dit pilootproject is gebaseerd enerzijds op de aanbevelingen van het studiebureau Sum Research en anderzijds op ervaringen van andere landen zoals Australië en Zweden."¹⁵ Onze organisaties blijven bezorgd over de uitwerking daarvan.

1.3. VISIE ALTERNATIEVEN VOOR DETENTIE

De maatregel is een stap in de goede richting, maar blijft halfslachtig. De regeling gold immers niet voor alle gezinnen met kinderen in detentie. In eerste instantie werden families aan wie de toegang tot het grondgebied wordt geweigerd (grensgevallen), niet geplaatst in deze woningen. Vanaf 1 oktober 2009 worden echter ook deze families geplaatst in de woonunits in plaats van in een gesloten centrum. Deze gezinnen werden tot die datum opgesloten in het gesloten centrum 127bis. De keuze voor zo'n beperkt toepassingsgebied was eigenaardig omdat de minister altijd beloofde dat er vanaf 2009 geen enkel kind meer opgesloten zou zijn. Niet-begeleide minderjarigen die aan de grens toekomen, worden niet ondergebracht in een gesloten centrum, wel in een open centrum. Die lijn moet men ook kunnen doortrekken naar gezinnen met kinderen. Het *Committee for the Elimination of All Forms of Discrimination (CERD)*, een orgaan dat het respect voor de verplichtingen onder het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie opvolgt¹⁶, stelt dat het non-discriminatiebeginsel vereist dat staten alternatieven voor detentie toegankelijk maken zonder onderscheid. De voorwaarden en criteria voor elk alternatief mogen niet discrimineren tussen bepaalde groepen, onder meer op basis van hun nationaliteit, religie, economische situatie en immigratiestatuum.¹⁷

De federale ombudsman zegt hierover: "De maatregel beoogt slechts een deel van de gezinnen die vastgehouden worden in de gesloten centra. De gezinnen die aangehouden zijn aan de grens worden nog steeds opgesloten in de centra. Zij hebben er geen infrastructuur noch een leefregime dat voldoende aangepast is aan de noden van kinderen (...) De opsluiting van gezinnen met kinderen in de centra dient uitdrukkelijk uitgesloten te worden door de wet, zoals dit gebeurde voor de niet begeleide minderjarigen in het kader van de wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën vreemdelingen. Zouden de woonunits niet door middel van een juridische fictie kunnen gelijkgesteld worden met plaatsen die aan de grens gelegen zijn, zoals nu het geval is voor het centrum 127bis, het CIB, het CIM en het CIV? Deze fictie zou het mogelijk maken om er gezinnen met kinderen op te vangen die aan de grens werden tegengehouden." Staatssecretaris voor asiel en migratie **Melchior Wathelet** werkt aan een Koninklijk Besluit dat aan de woonunits een 'transitzonestatuum' zal geven. Dat wil zeggen dat ook de gezinnen die aan de grens toekomen en niet tot het grondgebied worden toegelaten, opgevangen zullen worden in de open woonunits. Hij deed deze aankondiging in *Le Soir* van 29 september 2009.

Juridische omkadering is nodig. Er is **geen wettelijke regeling** die het verbod op de opsluiting van kinderen vastlegt. Op dit moment is er enkel het Koninklijk Besluit van 14 mei 2009 dat de werking van de woonunits regelt. De woonunits bieden een alternatief voor opsluiting, maar zonder wettelijke verankering is de overheid niet verplicht om dat alternatief te bieden alvorens tot opsluiting over te gaan. De federale ombudsman zegt hierover: "(...) het gaat om een politieke beslissing, waarvan het niet zeker is dat deze zal gehandhaafd blijven. Een terugkeer naar de voorgaande praktijk blijft zeker denkbaar."¹⁸ De woonunits, als alternatief voor detentie, maken bovendien een vrijheidsbeperkende maatregel uit. Als zodanig moet het gebruik van zulke maatregelen ook worden voorzien door de wet, net zoals een opsluiting in een gesloten centrum. De internationale mensenrechtenstandaarden vereisen immers dat elke beperking op het fundamentele recht op vrijheid voorzien is bij wet en slechts wordt toegepast wanneer dit noodzakelijk is en in verhouding staat tot het beoogde doel. Voor migratiedoeleinden kan een vrijheidsbeperkende maatregel noodzakelijk zijn om te voorkomen dat iemand onderduikt, om de identiteit te controleren of om een terugkeer te bewerkstelligen. De beperking van de individuele vrijheid mag alleen worden gebaseerd op middelen en voorwaarden die in de wet zijn voorzien: de definitie van elke beschikbare maatregel, de criteria voor het gebruik ervan, welke autoriteiten verantwoordelijk zijn voor de uitvoering,...

Voormalig minister van Migratie en Asielbeleid Annemie Turtelboom liet zich voor haar maatregel terecht inspireren door succesvolle voorbeelden in landen als Zweden en Australië. Daar worden families niet langer

¹⁵ <http://www.dekamer.be/doc/flwb/pdf/52/1529/52k1529026.pdf>

¹⁶ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/>

¹⁷ Irregular migrants and asylum-seekers: Alternatives to immigration detention, Amnesty International, 1 april 2009, <http://www.amnesty.org/en/library/info/POL33/001/2009/en>, p. 9

¹⁸ <http://www.federaalombudsman.be/sites/default/files/auditGC2008-NL-samenvatting.pdf>

opgesloten. Maar anders dan in de maatregel van minister Turtelboom werken deze landen met een **geïntegreerde aanpak**. In die landen kunnen caseworkers een echte vertrouwensband met het gezin opbouwen. Ze begeleiden het gezin immers van in het begin van de asielpprocedure op twee sporen: verblijf en, indien nodig, terugkeer. Zo is het gezin gewapend om om te gaan met alle mogelijke uitkomsten van de procedure. Wij pleiten voor een geïntegreerde aanpak waarbij opvang, begeleiding en terugkeer op elkaar afgestemd zijn.

Ook het **rapport van SumResearch** sprak van deze geïntegreerde aanpak. Het pilootproject voert niet alle aanbevelingen uit het rapport van SumResearch uit. Dat rapport beval inderdaad de toepassing aan van alternatieven voor de detentie van gezinnen met kinderen, maar deed meerdere specifieke aanbevelingen¹⁹ die alsnog nog niet gevolgd zijn. SumResearch raadde aparte terugkeercentra af en koos resoluut voor 'terugkeercoaching' in de opvangstructuren, een systeem dat volgens het rapport moet worden uitgewerkt in samenspraak met de minister van Maatschappelijke Integratie. Van die samenwerking kwam tot nog toe niets in huis.

Een échte uitvoering van deze aanbevelingen vereist een **gecoördineerd beleid tussen verschillende bevoegde ministers en administraties**. Dat stelt SumResearch ook met zoveel woorden: "Verantwoordelijke: Het coach-systeem dient prioritair te worden ontwikkeld en voorbereid vanuit overleg en in samenwerking met alle betrokken instanties: DVZ, CGVS, Fedasil, Rode Kruis, ... De rekrutering, werking, verloning, opleiding, opvolging en coaching van de coaches is het resultaat van een nauwe samenwerking tussen en de gedeelde verantwoordelijkheid van de Dienst Vreemdelingenzaken en Fedasil, met medewerking van het Rode Kruis en CGVS. Het is duidelijk gebleken uit de vele interviews en gesprekken dat zowel Dienst Vreemdelingenzaken, Fedasil en Rode Kruis vragende partij zijn voor een structurele samenwerking wat betreft het uitwerken van dergelijk coach-systeem." Best wordt dan gewerkt met trajectbegeleiders die niet ressorteren onder de administratie die de gedwongen verwijderingen organiseert, opdat een eventuele terugkeer werkelijk vrijwillig zou zijn.

1.4. METHODOLOGIE VAN DE EVALUATIE

Vluchtelingenwerk Vlaanderen en de Beweging Kinderen Zonder Papieren bezoeken de woonunits in Zulte en Tubeke sinds mei 2009, toen wij na lang aandringen uiteindelijk tot een bezoeksregeling met de DVZ kwamen. Tot nu toe werden 8 bezoeken aan Zulte en 5 bezoeken aan Tubeke afgelegd. Daarnaast spraken we met drie gezinnen nadat zij ofwel werden vrijgelaten ofwel ondergedoken waren uit de woonunits. In totaal spraken we met 16 gezinnen, afkomstig uit Brazilië (5), Tsjetsjenië (2), Armenië (2), Albanië (1), Macedonië (1), Bosnië/Servië (1), Azerbeidzjan (1), Guinee (1), Rwanda (1) en Nepal (1). 10 gezinnen verbleven in de woonunit te Zulte en 6 gezinnen verbleven in Tubeke. Samen hadden de gezinnen 21 kinderen. De leeftijdsverdeling van de kinderen was als volgt:

leeftijd van de kinderen

Daarnaast kregen we van de terugkeercoaches nog informatie over een Kosovaars Roma-gezin en een Turks Koerdisch gezin, gezinnen die we niet zelf hebben gesproken. De bevindingen in deze nota zijn het resultaat van interviews met de gezinnen en gesprekken met terugkeercoaches tijdens bezoeken van mei tot oktober 2009 en van telefoongesprekken of e-mailuitwisselingen met de terugkeercoaches in diezelfde periode. Met het oog op een constructieve samenwerking hebben wij aan de DVZ achteraf de kans gegeven om hun opmerkingen en commentaren op onze aanbevelingen te formuleren. Wij hebben deze commentaren integraal

¹⁹ http://corporate.skynet.be/mensenruimte/SumResearch/downloads/News/CentreAlternative/deel_2_visie.pdf

in deze nota opgenomen. We zijn er echter niet meer opnieuw op ingegaan. Het rapport is gebaseerd op de observaties die wij hebben kunnen doen en de informatie die wij hebben kunnen bekomen. Wij streven geen volledigheid na. Ons rapport is hopelijk een aanzet tot een grondige evaluatie door de DVZ en/of door de Federale Ombudsman.

1.5. HET PILOOTPROJECT IN CIJFERS

Naast de gezinnen die wij bezochten, waren minstens 4 gezinnen afkomstig uit Kosovo, 2 uit Afghanistan, 1 uit Mauritius, 1 uit Marokko en 1 uit Bolivia. In de woonunits zien we een oververtegenwoordiging van Braziliaanse gezinnen. Het lijkt erop dat de terugkeerbegeleiding van deze gezinnen minder problematisch verloopt dan de begeleiding van een aantal gezinnen die vrezen voor hun leven bij terugkeer of die al jaren in België verblijven en goed geïntegreerd zijn.

Case A. (Brazilië)

De familie heeft zich spontaan aangemeld bij de DVZ voor een terugkeer vanuit de woonunits. Het werd steeds moeilijker om werk te vinden in de bouw voor meneer. De laatste tijd kon hij slechts 1 op 2 weken werken. De zoon maakte in juli de lagere school af. En na een verblijf van 4 jaar in België besloot het gezin dat het beter was om terug te keren naar Brazilië.

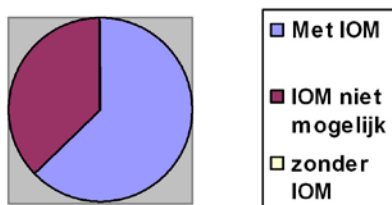
Case B. (Brazilië)

De familie geeft aan een heel goede relatie met de terugkeercoach te hebben. Mevrouw is erg overstuur aangekomen in de woonunit en ze werd goed opgevangen door de terugkeercoach. De eerste dagen waren het moeilijkst, maar eens de familie echt de keuze gemaakt heeft om terug te keren gaat het opperbest. Alle spullen voor de kinderen zijn aanwezig. De terugkeercoach is zeer attent en respecteert de privacy van het gezin. Het gezin heeft een relatief grote vrijheid. Ook de samenwerking met het IOM wordt als positief ervaren. Het gaat hier om een familie die na de aanhouding heeft aanvaard om terug te keren.

Braziliaanse gezinnen komen meestal naar België om te werken. Een motivatie om terug te keren is vaak dat ze een paar keer niet zijn uitbetaald door werkgevers (naast het feit dat ze geen werk meer vinden). Dit kan een aandachtspunt zijn voor de terugkeercoaches, enerzijds omdat, zelfs als de mensen terugkeren, een advocaat of een vakbond hier nog verder de verdediging van hun rechten op zich kan nemen. Anderzijds omdat terugkeer vaak het moment is waarop werknemers bereid zijn om te praten, en er met hen heel wat waardevolle informatie verdwijnt. Zo spreken gespecialiseerde organisaties van praktijken waarbij malafide werkgevers in het Braziliaans circuit mensen naar België laten overkomen, hen een aantal maanden te werk stellen en geen loon uitbetalen. Uit wanhoop vertrekken de mensen dan weer.

De langste verblijfsduur in de woonunits was 112 dagen en de kortste verblijfsduur was 10 dagen.²⁰ De gezinnen die terugkeren naar het land van herkomst maken vaak gebruik van de mogelijkheden die het IOM biedt indien ze hiervoor in aanmerking komen:

Ondersteuning IOM

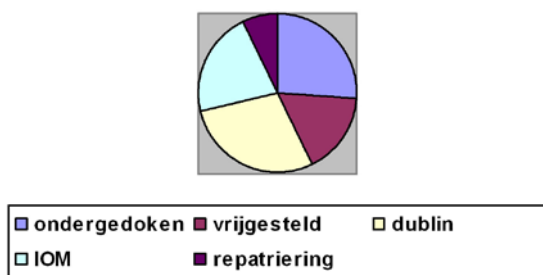

²⁰ Van de gezinnen die wij spraken. De gezinnen die de woonunit op onregelmatige wijze verlaten hebben, zijn niet in deze cijfers opgenomen.

In februari 2009 zaten er al 17 families met 32 kinderen in de woonunits. Op 14 mei 2009 was het aantal gezinnen opgelopen tot 33, in juli 2009 tot 43 gezinnen (153 personen). **Van 1 oktober 2008 tot 31 oktober 2009 passeerden 56 gezinnen met in totaal 104 kinderen langs de woonunits.**²¹

- **2** gezinnen aanwezig in de woonunits (op 13 november 2009)
- **12** gezinnen ondergedoken (21%)
- **13** gezinnen vrijgesteld (23%)
- **29** gezinnen vertrokken (52%)
 - **15** gezinnen teruggestuurd in kader van Dublin-verordening²²
 - **14** gezinnen 'vrijwillig' vertrokken
 - **3** gezinnen zonder IOM steun teruggestuurd
 - **3** gezinnen met steun via EU-terugkeerfonds (i.s.m. IOM)
 - **8** gezinnen met IOM steun (dan komt vertegenwoordiger IOM naar woonunit)
 - **7** gezinnen met reïntegratieondersteuning
 - **1** gezin met gewone REAB-ondersteuning

Vertrokken gezinnen

Uit de statistieken blijkt dat 79% van de gezinnen tijdens hun verblijf in de woonunit in contact bleef met de terugkeercoaches en dus ter beschikking bleef van de DVZ, ondanks het feit dat de woonunits open zijn. Dit kan een eerste indicatie zijn van het feit dat opsluiting niet nodig is om met gezinnen te werken aan een uitkomst in hun immigratietraject, zij het terugkeer of verder verblijf. Het is belangrijk te onderzoeken wat de redenen waren waarom de ondergedoken gezinnen beslisten de woonunits te verlaten. Die informatie kan immers zeer nuttig zijn om verbeteringen aan te brengen. Een gezin heeft immers altijd een reden om zich te onttrekken aan een begeleiding.

Aanbeveling 0

Wij vragen de DVZ om maandelijks gedetailleerde statistieken vrij te geven (nationaliteit, aantal en leeftijd van de kinderen, duur van verblijf in België, administratief statuut, in zogenaamde "Dublingevallen" de lidstaat die het gezin terugneemt, verblijfsduur in de woonunit, de uitkomst van het verblijf in de woonunit).

²¹ Deze cijfergegevens werden ons door de DVZ ter beschikking gesteld op 13 november 2009.

²² We trachten te achterhalen vanwaar zij afkomstig waren, naar welk EU land zij werden teruggestuurd, hoeveel onder hen werden gedwongen en hoeveel onder hen zich niet verzetten.

2. OBSERVATIES

In 2.1. "Open 'woonunits' als alternatief voor een gesloten centrum in het kader van een gedwongen verwijdering" bekijken we het pilootproject als **alternatief voor detentie in de strikte zin**, namelijk als onderdeel van de fase van de gedwongen verwijdering van gezinnen met minderjarige kinderen. Wij juichen toe dat de DVZ deze fase op een meer humane manier wenst in te vullen. Het past in een beleid om pas tot opsluiting over te gaan indien kwalitatieve alternatieven voor detentie zijn toegepast. Het feit dat de DVZ beslist om deze gezinnen niet onmiddellijk op te sluiten na arrestatie, maar hen onder te brengen in open structuren, is meer in lijn met de internationale verplichtingen van België.²³ Toch blijven een aantal punten van bezorgdheid bestaan.

In 2.2. "Begeleiding door terugkeercoaches" bekijken we het pilootproject als **alternatief voor detentie in de ruime zin**, namelijk als begin van de implementatie van een integrale begeleiding in België. Het werk van de terugkeercoaches toont al een aantal kernen van die integrale begeleiding op twee sporen en hun ervaringen zijn zeer waardevol om deze begeleiding binnen de opvangstructuren te organiseren. Soms zijn de moeilijkheden die de terugkeercoaches ervaren, veroorzaakt door het feit dat er voordien geen sprake was van echte trajectbegeleiding.

Aanbeveling 1

Wij vragen dat het Belgische terugkeerbeleid zich meer en meer gaat richten op de "vrijwillige" terugkeer. Een gedwongen terugkeer moet worden vermeden, maar wanneer er toch gedwongen wordt verwijderd, is het huidige pilootproject een belangrijke vooruitgang en moedigen wij de DVZ aan het voort te zetten en uit te breiden. Vóór deze fase zou er echter van in het begin van de asielprocedure (of van zodra een gezin wordt aangetroffen door de overheid) een integrale trajectbegeleiding moeten worden georganiseerd op twee sporen, verblijf en terugkeer, met trajectbegeleiders die niet ressorteren onder de administratie die verantwoordelijk is voor de gedwongen verwijderingen.²⁴

- Indien het gezin in een opvangstructuur verblijft, moeten hetdaar al van in het begin kunnen genieten van een trajectbegeleiding door begeleiders in de opvang, zodat de begeleiding van daaruit kan verdergaan wanneer de verblijfsprocedures afgelopen zijn. Een definitieve negatieve beslissing in een verblijfsprocedure aanvaarden, is meestal erg moeilijk en kan wat tijd in beslag nemen. Daarom moet de trajectbegeleider blijven streven naar dialoog en medewerking, ook als de betrokkene in eerste instantie twijfelt of weigert. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze trajectbegeleiding in de opvang²⁵ kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider uit de opvangstructuur. Zijn betrokkenheid bij de operatie kan de situatie kalmeren en het gezin meer op het gemak stellen. Na aankomst in de woonunit werken de DVZ terugkeercoaches verder zoals ze dat vandaag doen.
- Indien het gezin verblijft in een eigen woning en wordt opgepakt door de politie, moet dat gezin in eerste instantie ook kunnen genieten van een trajectbegeleiding vanuit de woning waar het gezin op dat moment verblijft. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze trajectbegeleiding kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider.

²³ Zie annex 1

²⁴ Vluchtelingenwerk Vlaanderen ontwikkelde hierover een visie in de nota "Een integrale begeleiding in de asielopvang", zie: <http://www.vluchtelingenwerk.be/actueel/nieuwsitem.php?n=431> Met "trajectbegeleider" bedoelen wij de begeleider in de opvangstructuur (of elders) onafhankelijk van de DVZ. Met "terugkeercoach" bedoelen wij de huidige begeleiders ("coaches" of "ondersteunende ambtenaren") in dienst van de DVZ.

²⁵ De niet-medewerking wordt vastgesteld aan de hand van criteria die worden vastgelegd in een protocol tussen Fedasil en de DVZ.

2.1. OPEN 'WOONUNITS' ALS ALTERNATIEF VOOR EEN GESLOTEN CENTRUM IN HET KADER VAN EEN GEDWONGEN VERWIJDERING

2.1.1 De overbrenging naar de woonunit

Voor **gezinnen in onregelmatig verblijf** hangen het FITT-team (Familie Identificatie Terugkeer Team) van de DVZ en de terugkeercoaches af van de arrestaties die de politie uitvoert. De politie contacteert het Bureau C (clandestiniteit) van DVZ en brengt dan het betrokken gezin naar DVZ en dan verder naar Zulte of Tubeke. Het gebeurt ook dat DVZ een opdracht geeft aan de politie tot arrestatie op domicilie na de betekening van een negatieve beslissing in een regularisatieaanvraag ('last in, first out'). Er is tot nu toe weinig overleg geweest met politiediensten. Politieagenten zijn onvoldoende op de hoogte van het pilootproject. Alle stakeholders in het terugkeerproces moeten zich bewust zijn van elkaars rol en taken. Dat geldt ook voor de relatie tussen de politiediensten en de terugkeercoaches van DVZ. De meeste gezinnen komen in shock en volledig overstuur aan in de woonunit, waar de terugkeercoach hen opwacht om hen te kalmeren.

Voor **gezinnen in de Dublin-procedure** heeft DVZ een eigen transferdienst die de gezinnen na convocatie op DVZ naar Tubeke of Zulte brengt. Gezinnen in de Dublin-procedure vertellen ons dat ze tijdens hun verblijf in een opvangcentrum in België regelmatig opgeroepen werden door de DVZ. Bij DVZ werd hen vaak weinig informatie verschaft over de stand van zaken in de Dublin-procedure die voor hen was opgestart. De gezinnen werden dan aangehouden tijdens één van de convocaties. Op het moment van de aanhouding waren de gezinnen niet of nauwelijks op de hoogte van wat er stond te gebeuren. Ze tekenden documenten, waarschijnlijk de bijlage 26quater, vaak zonder ze te begrijpen. De praktijk om asielzoekers op te roepen voor een niet-gespecificeerde administratieve reden en hen daarna op te pakken en over te brengen naar een gesloten centrum of, in dit geval, de woonunits (zonder dat de convocatiebrieven iets vermeldde over deze mogelijkheid), werd reeds veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in het arrest Conka. Het Hof stelt «*qu'il n'est pas compatible avec l'article 5 [CEDH] que, dans le cadre d'une opération planifiée d'expulsion et dans un souci de facilité ou d'efficacité, l'administration décide consciemment de tromper des personnes, même en situation illégale, sur le but d'une convocation, pour mieux pouvoir les priver de leur liberté*».

Case C. (Tsjetsjenië)

Het gezin wordt gedurende het jaar dat ze in België in de opvang verblijven 12 maal uitgenodigd op de DVZ. 11 maal wordt de afspraak uitgesteld, waarschijnlijk omdat de DVZ heeft gewacht om de overname te vragen aan Polen omwille van de zwangerschap van mevrouw. Dat wordt niet uitgelegd aan het gezin en ze zijn dus zeer verward en verontwaardigd dat zij hun vluchtverhaal nog niet hebben kunnen doen. Na meer dan jaar op de vlucht uit Tsjetsjenië en Polen en verblijf in België, heeft het gezin nog op geen enkel moment zijn vluchtverhaal kunnen doen bij een bevoegde autoriteit die oordeelt over de nood aan bescherming. Meneer is hierover niet te spreken. In maart 2009 worden ze geconvoceerd bij DVZ om een beslissing af te halen. In de brief staat dat zij zich met het hele gezin moeten aanmelden. Begeleiders in de opvangstructuur leggen het gezin uit wat dit kan betekenen. Ondertussen is de baby geboren en 8 maand oud. Het hele gezin meldt zich bij DVZ, waar zij een 26 quater (bevel om het grondgebied te verlaten in het kader van de Dublin-procedure) krijgen. Nadat de beslissing van DVZ meegedeeld wordt, wordt hen verteld in de aanwezigheid van een zestal personen dat ze 'naar een plaats worden gebracht'. Zij mogen niet eerst terug naar de opvangstructuur gaan om hun bezittingen op te halen of de situatie te bespreken met hun begeleider van de opvangstructuur. Meneer krijgt geen uitleg waarom en wist toen helemaal niet dat het de bedoeling was hen terug naar Polen te sturen. De familie is verward en meneer maakt zich boos.

Case D. (Tsjetsjenië)

Het gezin wordt geconvoceerd op DVZ, waar meneer een document moet ondertekenen. Hij zegt niet te weten wat hij heeft ondertekend. Pas in de woonunit krijgen zij informatie en is er een gesprek met meneer. Aan mevrouw is niets gevraagd.

Uit onze gesprekken blijkt overduidelijk dat de **overbrenging traumatiserend** kan zijn, zowel voor de ouders als voor de kinderen. De overbrenging gebeurt nog steeds gedwongen, net zoals bij een overbrenging naar een gesloten centrum, en heeft een zeer grote impact op de gezinnen. Sommige van de gezinnen die wij spraken, werden volledig verrast door politie aan hun deur, meestal in de vroege ochtend als het gezin nog

sloop. De meeste gezinnen raken dan in paniek, erg verward, onrustig en overstuur. Vaak geeft de politie-dienst die verantwoordelijk is voor de overbrenging geen uitleg over wat de familie overkomt. De familie krijgt een paar minuten tijd om de verhuizing naar de woonunit voor te bereiden, soms na jaren ergens te hebben gewoond. Het verloop van het vertrek uit hun woning hangt veelal af van de ingesteldheid van de politieagenten. We krijgen verhalen van politieagenten die ondersteunend advies geven bij het inpakken, maar evenzeer verhalen van erg onvriendelijke agenten die weinig begrip tonen voor de gezinnen en die het hele proces erg gehaast afhandelen.

Dit alles leidt ertoe dat de gezinnen vaak erg overstuur aankomen in de woonunit en dat de terugkeercoaches op dat moment voor een zeer moeilijke taak staan. De gezinnen moeten wat tot rust komen vooraleer ze de informatie van de terugkeercoaches kunnen opnemen. Terugkeercoaches geven aan dat het belangrijk is om gezinnen de nodige tijd te geven om de aanhouding en de overbrenging te verwerken. Daarna kan de begeleiding naar terugkeer binnen het kader van de woonunits pas zinvol opgestart worden. Vooraleer een begeleiding en een opbouw van vertrouwen met de terugkeercoaches goed en wel kan beginnen, richt deze manier van overbrenging echter al heel wat schade aan. De negatieve impact op het uitvoeren van de opdracht van de terugkeercoach is evident: het zal moeilijker worden een gezin ervan te overtuigen dat het moet terugkeren.

Case E. (Azerbeidzjan)

Op 12 mei 2009 wordt mevrouw met de kinderen thuis opgepakt door politie in burger. Ze krijgt weinig info en weinig tijd om haar spullen te pakken. Ze ervaart de behandeling als onvriendelijk. Ze is thuis opgehaald door de federale politie. Zij betekenden haar een bevel om het grondgebied te verlaten met beslissing tot terugleiding naar de grens en beslissing tot weerhouding te dien einde, gedateerd 12 mei 2009. Mevrouw verdenkt haar huisbaas ervan de gemeente ingelicht te hebben over haar situatie.

Case B. (Brazilië)

De vrouw met twee jonge kinderen komt rond 17u30 in Tubeke toe. Zij was eerder op de dag gearresteerd in haar huis. De vrouw wordt in shock en volledig overstuur huilend door de politie binnengebracht. Haar echtgenoot was niet aanwezig op moment van de arrestatie. De DVZ verzekerde ons nochtans dat er geen overbrengingen naar de woonunits zouden plaatsvinden als het gezin niet volledig aanwezig is, tenzij het al vaststaat dat het gezin weigert mee te werken. Dit Braziliaanse gezin werd voor een eerste keer gearresteerd en het was dus nog niet duidelijk of het gezin al dan niet zou meewerken. Toch werd de moeder met haar twee kinderen overgebracht naar Tubeke. Dat maakte het duidelijk moeilijk voor de terugkeercoach om de vrouw gerust te stellen, dat haar man niet zou worden gearresteerd, maar dat hij wel uit eigen beweging naar de woonunit kan komen. Een half gezin naar de woonunits overbrengen met de bedoeling het hele gezin van het grondgebied te verwijderen, moet worden vermeden. De vader komt uiteindelijk naar de woonunit. Het gezin lijkt achteraf toch goed te hebben nagedacht en besloten terug te keren. Ze vertellen dat ze een verblijf in de illegaliteit geen goede situatie vinden voor de kinderen. Mevrouw is blij met de genomen beslissing en de terugkeer kan niet snel genoeg gerealiseerd worden. Ze hebben goede plannen kunnen uitwerken met het IOM. Was de gedwongen en stressvolle overbrenging noodzakelijk?

Case F. (Brazilië)

Het gezin werd 's ochtends om 5 uur door de politie uit bed gebeld en moest de noodzakelijke spullen pakken. De politie was vriendelijk en attent en hielp mevrouw bij het pakken. Maar het was voor de familie uiterst onduidelijk waarom ze opgepakt werd, wat tot grote onzekerheid en paniek leidde.

Case G. (Albanië)

Op 26 juli neemt de politie contact op met de mededeling dat men op 27 juli de gevonden paspoorten van de familie thuis zal afleveren. De politie komt om 07u30 de volgende ochtend en meldt dat het hele gezin onmiddellijk mee moet naar het commissariaat. Ze hebben 30 minuten de tijd om hun bagage te pakken. Mevrouw heeft geen documenten gekregen noch getekend.

Gezinnen die tijdens een verblijf in de woonunits toch nog verblijfsperspectieven in België bleken te hebben, werden ofwel vrijgelaten ofwel verdwenen ze. Zij zetten hun leven verder, maar hebben wel de potentieel traumatiserende ervaring van de overbrenging achter de rug. De overbrenging leidt er ook toe dat het gezin en de kinderen in het bijzonder abrupt worden afgesneden van hun contacten en hun vertrouwde leefomgeving: de schoolkameraadjes, de kinderen uit de buurt, de mensen waarmee ze dagelijks omgingen. Indien

gezinnen zouden worden begeleid op twee sporen, verblijf en terugkeer, vanuit de woning of het opvangcentrum waar het gezin verblijft, kan dit worden vermeden.

Zoals reeds vermeld, gaat het hier om een vrijheidsbeperkende maatregel en moeten de geldende internationale mensenrechtenstandaarden worden gerespecteerd. **Ook het gebruik van alternatieven voor detentie moet worden ingeschreven in de wet en moet voldoen aan de beginselen van noodzakelijkheid en evenredigheid.** Ook bij een overbrenging naar een aparte woonunit moeten staten aantonen dat deze maatregel strikt noodzakelijk en evenredig is om het legitieme doel te bereiken. Indien een overbrenging naar de woonunit niet noodzakelijk is om een terugkeerbegeleiding te bieden, maar die terugkeerbegeleiding evenzeer zou kunnen gebeuren vanuit de plaats waar het gezin al verblijft, dan kan een overbrenging niet verantwoord worden in het licht van de geldende mensenrechtenstandaarden.

Case H. (Nepal)

Het gezin verblijft al 4 jaar in België. Zij spreken zeer goed Nederlands. Hun zoontje gaat hier naar school. Hun asielaanvraag werd afgewezen, maar ze maken kans op regularisatie en vrezen voor hun leven bij terugkeer naar Nepal. Ze verbleven slechts een paar uur in de woonunit te Zulte, maar werden wel op een traumatiserende wijze naar Zulte overgebracht. Om 08u15 kwam de politie het gezin ophalen, zogezegd om een papier te tekenen op het lokale politiebureau. Alle gezinsleden moesten mee. De kinderen waren klaar om naar school te vertrekken en ervaren de gebeurtenissen als een schok. In het politiebureau moet het gezin drie uur wachten op een fax uit Brussel. De behandeling op het politiebureau is zeer correct en een van de politieagenten heeft met de familie te doen en helpt met beltegoed. De opdracht komt dat de familie moet overgebracht worden naar Zulte. Het hele gezin is heel erg overstuur. Ze begrijpen niet wat er gebeurt. De ontvangst in Zulte wordt als hard ervaren. Het gezin is ondersteboven van wat de terugkeercoach hen vertelt: de familie is illegaal en wordt gedeporteerd naar Nepal. De familie krijgt geen enkel document voorgelegd en is radeloos. "We voelden ons volledig alleen op de wereld, alsof iedereen ons had laten vallen. We voelden ons als misdadigers. Ze namen onze hoop weg. Ze zeiden dat, welke procedures we ook zouden instellen, ze altijd zouden worden afgewezen." De moeder en haar zoontje worden allebei ziek van de spanning en de stress. Ze besluiten gewoon te vertrekken uit de woonunit in Zulte. Sinds de arrestatie zijn ze erg bang.

Het is niet duidelijk **op welke basis een beslissing tot plaatsing in de woonunits wordt genomen.** Het lijkt erop dat deze beslissingen niet lang op voorhand worden voorbereid en dat de criteria niet duidelijk zijn (bijvoorbeeld voor gezinnen in de Dublin-procedure). De overbrenging zou in betere omstandigheden kunnen worden uitgevoerd indien een beslissing tot vasthouding in de woonunits zou worden voorbereid, in het bijzonder opdat de terugkeercoach zou kunnen beschikken over de nodige informatie over het gezin en om te vermijden dat gezinnen worden geplaatst die nog verblijfsperspectieven hebben.

Aanbeveling 2

Telkens wanneer een asielzoeker in de Dublin-procedure wordt opgeroepen zich te melden bij de DVZ, moet hem steeds duidelijk worden uitgelegd waarom hij wordt opgeroepen, in welk stadium van de behandeling van het dossier hij zich bevindt, welke acties de DVZ kan of zal ondernemen en hoe en wanneer deze acties zullen uitgevoerd worden. Ook de mogelijke beroepen tegen de Belgische Staat (tegen de beslissing om de overname aan een ander land te vragen en tegen de bijlage 26 quater, namelijk de beslissing tot overdracht aan een ander land) moeten duidelijk worden uitgelegd en toegelicht. Dit alles moet gebeuren in een taal die de asielzoeker begrijpt.

Aanbeveling 3

Wij bevelen aan een overbrenging naar een aparte woonunit zoveel mogelijk te vermijden, gezien de breuk die een overbrenging kan veroorzaken en de impact die dat kan hebben op het opbouwen van vertrouwen met de terugkeercoach, en gezien de geldende mensenrechten-standaarden. In elk concreet geval moet het risico op onderduiken worden geanalyseerd. Dat kan tijdens het lopen van een meldingsplicht, waarbij de gezinnen zich in eerste instantie moeten melden bij de terugkeercoaches op de kantoren van DVZ. Een overbrenging is enkel verantwoord indien uit die analyse blijkt dat ze noodzakelijk is.

Aanbeveling 4

Wij bevelen aan de overbrenging naar de woonunits op een humanere manier uit te voeren. Ten allen tijde moet de wetgeving op de huisvrede worden gerespecteerd en de politie zou gezinnen niet

zonder een voorafgaand bezoek of verwittiging in hun huis mogen aanhouden. Daarnaast dringen wij erop aan dat een sociaal assistent en een tolk van de politie aanwezig zijn tijdens de aanhouding. De politieagenten, de sociaal assistent en de tolk moeten op de hoogte zijn van de procedures en de gezinnen op het moment van de aanhouding al goed informeren over wat staat te gebeuren (onder andere uitleggen waar de gezinnen naartoe zullen gebracht worden). De politiediensten moeten ook de inhoud van juridische documenten kunnen toelichten in een taal die de vreemdeling begrijpt. Iedereen betrokken bij de operatie stelt zich beleefd, respectvol, empathisch, discreet en geduldig op. Daarnaast moeten naargelang de specifieke noden van het gezin bijzondere maatregelen kunnen worden getroffen. Wij vragen dat elk gezin in ieder geval voldoende tijd krijgt om zich voor te bereiden op de overbrenging. De overbrenging zou bovendien in betere omstandigheden kunnen worden uitgevoerd indien een beslissing tot vasthouding in de woonunits beter zou worden voorbereid.

Aanbeveling 5

Lokale politiediensten moeten vormingen krijgen over het pilootproject.

Aanbeveling 6

Alleen volledige gezinnen mogen worden overgebracht naar de woonunits.

2.1.2 Aangepastheid van de woonunit aan de gezinssituatie, tevredenheid van de gezinnen over de woonsituatie

Voor gezinnen die uiteindelijk in de woonunits terecht komen, is de **materiële opvang** die zij daar genieten van een hoge kwaliteit. Alle gezinnen zijn positief over de huisvesting. Aan de basisbehoeften wordt voldaan. Vaak is de kwaliteit van huisvesting in de woonunit beter of evenwaardig met de oorspronkelijke huisvesting in België. De gezinnen melden dat ze een grote **bewegingsvrijheid** krijgen van de terugkeercoaches vanaf het moment dat ze definitief kiezen voor “vrijwillige” terugkeer en hier actief aan mee werken.

Wij stellen vast dat het verblijf in de woonunits meer in lijn is met de bepalingen van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind. Tijdens het verblijf in de woonunits blijft de relatie ouder – kind meer intact dan tijdens een verblijf in een gesloten centrum. De gezinnen wonen in hun eigen appartement of woning en beleven daar in zekere mate een **autonoom gezinsleven**. De terugkeercoaches gaan respectvol om met de privacy van de gezinnen. Er wordt aandacht besteed aan de **scholing van de kinderen**. Veel gezinnen die in de woonunits verblijven, hebben echter kinderen die niet leerplichtig zijn. We hebben wel gemerkt dat het aanbieden van onderwijs overeenkomstig het ontwikkelingsniveau van de kinderen, niet altijd mogelijk was. Zo was er vorig schooljaar geen plaats meer in de lagere school te Tubeke. Ook werd tieners aangeboden om naar school te gaan in een lagere school.

Good practice 1

De terugkeercoaches laten voldoende privacy aan de gezinnen waardoor het gezinsleven intact blijft. In sommige gevallen moedigen de terugkeercoaches de ouder(s) zelfs aan hun ouderrol zelf op te nemen, aangezien de ouder(s) na een tijdje soms teveel op de terugkeercoaches terugvallen. Hoewel de overbrenging naar de woonunit zolang mogelijk moet worden uitgesteld (zoals hierboven aanbevolen), maakt een verblijf in de woonunit in veel mindere mate inbreuk op het recht op gezinsleven en de rechten van het kind dan een verblijf in een gesloten centrum.

Good practice 2

De ouders worden aangemoedigd om hun leerplichtige kinderen in de plaatselijke school de lessen te laten volgen.

Aanbeveling 7

Wij dringen erop aan dat het aangeboden onderwijs zoveel mogelijk aangepast is aan het ontwikkelingsniveau van de kinderen. De aanwezigheid van secundaire scholen zou een criterium moeten zijn in de beslissing over de locatie van toekomstige woonunits. Wij vragen bovendien dat het toepasselijke KB expliciet verwijst naar het recht op onderwijs voor kinderen (overeenkomstig artikel 28 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind).

2.2. BEGELEIDING DOOR 'TERUGKEERCOACHES'

2.2.1 De (eerste) informatie in de woonunit

Artikel 46 van het KB van 14 mei 2009 bepaalt over de toegang tot informatie het volgende: "De ondersteunende ambtenaar deelt alle nuttige informatie mee aan de familie, met het oog op het vergemakkelijken van de terugkeer naar het land van herkomst of naar het land waar de familie gemachtigd is op een verblijf of naar de Staat die verantwoordelijk is voor de behandeling van haar asielaanvraag." Duidelijke informatie en heldere communicatie liggen aan de basis van het opbouwen van vertrouwen. Toegang tot informatie kalmeert, verhoogt de **autonomie** van het gezin en maakt het gezin weerbaar en sterker. Dat is noodzakelijk in een terugkeerbegeleiding, opdat de 'cliënt' controle zou nemen over zijn eigen toekomst en opdat hij goed zou kunnen meewerken met die terugkeerbegeleiding. Gezinnen die in de woonunits belanden, zijn meestal erg kwetsbaar en velen hebben tot dan toe alles passief ondergaan zonder na te denken over hun toekomstperspectieven. Het opnieuw weerbaar maken van de 'cliënt', in de eerste plaats aan de hand van een zo volledig mogelijke informatie over de administratieve en juridische situatie van het gezin, moet tot de basistaken van een terugkeercoach behoren. Terugkeercoaches hebben echter weinig tijd om niet alleen het basisniveau te halen van een duidelijke informatie en communicatie, maar om bovendien de barrières voor een terugkeer weg te werken. Indien het gezin en de terugkeercoach geen gemeenschappelijke taal spreken, vergt de begeleiding extra inspanningen van de terugkeercoach. Het opbouwen van vertrouwen is in zulke situaties bijzonder moeilijk en vraagt tijd.

Onmiddellijk na de aankomst in de woonunit laten de terugkeercoaches eerst wat tijd voor de gezinnen om tot rust te komen. Meestal wordt de eerste informatie slechts de volgende dag verschaft, in een eerste echt gesprek. Deze werkwijze is ingegeven door het feit dat veel gezinnen aankomen in de woonunits na een traumatiserende overbrenging, maar heeft wel tot gevolg dat gezinnen nog langer in onwetendheid en verwarring blijven. Vooral voor gezinnen in de Dublin-procedure die soms al maandenlang geconvoceerd worden op de DVZ zonder te weten in welke fase van de procedure zij zich bevinden, is een extra uitstel van informatie bij aankomst in de woonunit een nieuwe reden om zich slecht behandeld te voelen. Dit heeft een impact op de mogelijkheden voor een goede begeleiding door de terugkeercoach en een goede medewerking van het gezin. Het is begrijpelijk dat het verschaffen van informatie moeilijk is als gezinnen overstuur zijn. Toch kan het onmiddellijk verschaffen van informatie zelf ook bijdragen tot het kalmeren van het gezin.

Opdat de terugkeercoach bij aankomst goede informatie aan het gezin kan geven, moet de **terugkeercoach uiteraard ook zelf op de hoogte** zijn van het dossier van het gezin. De vraag stelt zich in welke mate en vanaf wanneer de terugkeercoaches toegang hebben tot alle informatie in het administratief-juridisch dossier van het gezin. Een goede kennis van alle elementen in het dossier is immers cruciaal om een gezin goed te informeren op het moment van de aankomst van het gezin in de woonunit.

De eerste informatie die wordt verstrekt aan de gezinnen omvat informatie

- over de woonunits (waar bevindt het gezin zich en waarom)
- over de rol van de terugkeercoach
- over het recht op kosteloze juridische bijstand (indien gezin nog geen advocaat heeft)
- over het contract dat hen wordt voorgelegd over de gevolgen van onderduiken
- over de huisregels in de woonunits,...

Wij stellen vast dat de meeste gezinnen weten waarom ze zich in de woonunits bevinden. Dat wil zeggen dat zij daarover goed geïnformeerd werden, hoewel velen onder hen op het moment van de overbrenging niet wisten waar ze naartoe werden gebracht. Toch hebben wij gezinnen gesproken die ook tijdens hun verblijf in de woonunit niet goed begrijpen waar ze zijn en wat er staat te gebeuren. Het is daarom belangrijk volgende tijd te investeren niet enkel om informatie te verschaffen in een taal die het gezin begrijpt, maar om er bovendien voor te zorgen dat de gezinnen alles ook echt begrijpen. Het is zo goed als onmogelijk om dit alles aan een gezin (meestal in shock) duidelijk te maken zonder goede communicatiemogelijkheden. Tolken aan de telefoon moet, zeker tijdens een intake, worden vermeden.

Case C. (Tsjetsjenië)

In de woonunit krijgt het gezin een contract voorgelegd. De terugkeercoach vertelt dat ze moeten tekenen en dat het contract een intern reglement is. Meneer vertelt ons dat hij niet had begrepen

dat het gaat om een vertrouwenscontract, met gevolgen als het verbroken wordt. Meneer zegt niet te weten dat hij bij onderduiken het contract verbreekt en kan worden opgesloten in een gesloten centrum. Hij was zich niet bewust van de werkelijke draagwijdte van het contract. De DVZ laat ons weten dat het reglement door alle coaches aan alle families op dezelfde wijze wordt uitgelegd, alsook het contract, maar dat een minderheid van de families probeert verwarring te stichten over welke informatie ze van wie hebben gekregen.

Case D. (Tsjetsjenië)

In het appartement in Tubeke moeten zij een document ondertekenen. Meneer weet wat er in dat document staat. Het werd hem goed uitgelegd. Hij krijgt goede uitleg over waarom hij in het appartement wordt geplaatst. Hij beseft dat het om een 'uitwijswoning' gaat en dat hij zal teruggestuurd worden naar Polen. De terugkeercoach legt hem ook uit dat hij in Tubeke wordt geplaatst (en niet in een gesloten repatriëringscentrum) omdat hij een gezin en een minderjarig kindje heeft.

Case I. (Macedonië)

Meneer is tevreden over de woonunit in Zulte, maar weet niet waarom hij deze opvang aangeboden krijgt. Hij zegt dat hij gedurende een week niet goed gecommuniceerd heeft met de terugkeercoaches. Het gezin spreekt noch Nederlands, noch Duits, Engels of Frans. Een duidelijke uitleg over waarom hij werd overgebracht naar de woonunit, over wat de taken van de terugkeercoaches zijn en over wie de terugkeercoaches zijn, is onmisbaar voor het opbouwen van het vertrouwen. De moeilijke communicatie lijkt te wijten aan het gebrek aan een gemeenschappelijke taal en de moeilijkheden om een tolk Romanes te vinden. De terugkeercoaches hebben niet kunnen achterhalen dat meneer relatief vlot Italiaans spreekt. Zij waren er wel van overtuigd dat hij alles begrepen had, maar dat hij probeerde zijn verblijf in de woning te bestendigen, omdat de woonsituatie beter was dan deze in het open centrum in Italië.

Op initiatief van de terugkeercoaches krijgen sommige gezinnen **toegang tot internet**. Dit geeft de gezinnen de mogelijkheid om zelfstandig informatie op te zoeken over het thuisland en contact te onderhouden met de familie en/of vrienden in het thuisland. Het geeft hen eveneens de kans om zelf actief hun terugkeer concreet voor te bereiden, afspraken te maken over opvang door de familie, een baan te zoeken. Het kan de autonomie van het gezin verhogen en toelaten dat het gezin een actieve rol krijgt in het eigen verblijfs- en/of terugkeerproces.

Case J. (Armenië)

Het hebben van een internet verbinding en zo in contact kunnen treden met het thuisland en met vrienden in Nederland hebben heel veel verlichting gebracht voor het gezin. Ze kunnen nu actief de terugkeer voorbereiden en kunnen alvast op zoek gaan naar een baan via internet. Deze mogelijkheden worden actief benut door het gezin.

Aanbeveling 8

Wij vragen dat er steeds een tolk aanwezig is tijdens de intake. Indien dat mogelijk is (bijvoorbeeld bij Dublin-convocaties en bij geplande arrestaties), moet de terugkeercoach zelf zo snel mogelijk op de hoogte worden gebracht van welke familie kan aankomen, zodat er tijd is om een tolk te regelen die kan aanwezig zijn tijdens de intake. Tolken aan de telefoon wordt, zeker tijdens een intake, best vermeden.

Aanbeveling 9

Wij bevelen aan dat onmiddellijk bij aankomst in de woonunits al eerste informatie wordt verschaft.

Aanbeveling 10

De terugkeercoaches worden zelf best zo snel mogelijk op de hoogte gebracht van alle informatie in het administratief-juridisch dossier van het gezin, zodat zij snel alle relevante informatie uit het dossier aan het gezin kunnen verschaffen. De terugkeercoach moet bijvoorbeeld al betrokken worden tijdens de fase van convocaties op de DVZ van gezinnen in de Dublin-procedure.

Aanbeveling 11

Wij bevelen aan dat de terugkeercoach een bijzondere aandacht besteedt aan het verifiëren of een gezin de verschaft informatie heeft begrepen, zeker wanneer er geen gemeenschappelijke taal is. Dat kan door de informatie herhaaldelijk te verschaffen, in het bijzijn van een tolk.

Aanbeveling 12

Het bevorderen van de autonomie en 'empowerment' van het gezin is in het belang van een goede terugkeerbegeleiding. Wij vragen dat deze taak uitdrukkelijk wordt opgenomen in het officiële takenpakket en functieomschrijving van een terugkeercoach.

Good practice 3

De terugkeercoaches geven sommige gezinnen toegang tot het internet als zij daarom vragen.

Aanbeveling 13

Wij vragen in elke woonunit een computer met internetverbinding te voorzien, zodat de gezinnen voor toegang tot het internet niet afhankelijk zijn van de (aanwezigheid van de) terugkeercoaches. Toegang tot en gebruik van het internet moet geregeld worden in het toepasselijk KB.

Aanbeveling 14

Het Koninklijk Besluit zou de toegang tot informatie (en de voorzieningen om contact met het thuisfront mogelijk te maken) beter moeten regelen dan nu het geval is. De terugkeercoaches zouden de toegang tot alle informatie die nuttig is voor het gezin, moeten mogelijk maken (niet enkel de toegang tot informatie die nuttig is om de terugkeer te vergemakkelijken). Pas dan zullen de terugkeercoaches erin slagen om het vertrouwen van de families te winnen en hen te "empoweren" om zelf keuzes te maken.

2.2.2 Juridische bijstand tijdens verblijf in de woonunit

Wat de juridische bijstand betreft, wordt in het KB van 14 mei 2009 gepreciseerd dat de ondersteunende ambtenaar erover waakt dat de familie een beroep kan doen op het bureau voor juridische bijstand, overeenkomstig de artikelen 508/1 en volgende van het gerechtelijk wetboek. De familie kan zich ook laten bijstaan door een zelf gekozen advocaat, maar in dat geval moet de familie de kosten zelf dragen. Deze bepalingen zijn beperkt. Het is op basis van het KB niet duidelijk wat de rol van de terugkeercoaches precies inhoudt met betrekking tot juridische bijstand. Ook over de communicatie tussen de terugkeercoach en de advocaat bepaalt het KB niets, ondanks het feit dat de praktijk al heeft uitgewezen dat betere communicatie tussen beiden aangewezen is.

Sommige gezinnen zijn niet tevreden over de juridische ondersteuning die ze van hun advocaat kregen. Een aantal gezinnen vertelde ons dat hun advocaat **vergoedingen aanrekende voor diensten die Pro Deo horen geleverd te worden**. Advocaten vervullen nochtans een essentiële rol en de meerderheid vervult die rol op een kwaliteitsvolle en gewetensvolle manier.

Case D. (Tsjetsjenië)

Begeleiders in het opvangcentrum waar het gezin verbleef vooraleer het naar Tubeke werd gebracht, boden hen een advocaat aan, maar meneer koos ervoor zelf een advocaat onder de arm te nemen. Andere Tsjetsjenen raadden hem een advocaat aan. Meneer betaalt deze advocaat. Hij weet niet dat hij van dezelfde advocaat dezelfde juridische bijstand kan krijgen op pro deo basis. De vraag stelt zich of de advocaat zijn deontologische plicht heeft nageleefd en meneer op de hoogte heeft gebracht dat hij hem ook pro deo kan verdedigen. Zijn dit ook zaken die de terugkeercoach kan helpen uitklaren?

De terugkeercoach wachtte tevergeefs op een regularisatieaanvraag op basis van artikel 9ter door de advocaat. Meneer had gewacht op nieuws van de advocaat, maar dat kwam pas aan de vooravond van het geplande vertrek naar Polen. Terugkeercoaches kunnen niet altijd wachten tot de advocaat zijn werk doet, want de terugkeercoaches moeten hun werk doen binnen de wettelijke termijnen van een vasthouding in een Dublin-procedure. In het geval van dit gezin besloten de terugkeercoaches dat een 9ter niet op zijn plaats is. Dan is het aan de advocaat als die daar anders over denkt. .

Soms zijn de terugkeercoaches van mening dat er geen realistische verblijfsopties meer voorhanden zijn, terwijl de advocaat wel nog een procedure wil instellen. Omgekeerd kan ook: in sommige gevallen was er

volgens de terugkeercoach wel nog een realistische verblijfsoptie, maar heeft de advocaat die niet uitgeput. De **terugkeercoaches stelden vast dat gezinnen reële mogelijkheden hadden om een rechtmatig verblijf in België** te verwerven, meestal via een regularisatieaanvraag. Deze gezinnen werden vrijgelaten uit de woonunits.

Case K. (Turkije)

De terugkeercoaches spraken ons over een moeder met 3 kinderen, waarvan twee leidden aan autisme. De advocaat had een regularisatieaanvraag ingediend op basis van artikel 9ter omwille van psychologische problemen van de moeder, terwijl de psychologische problemen van de kinderen veel meer uitgesproken waren. De terugkeercoach nam contact op met een neuropsychiater die de diagnose 'autisme' bevestigde. De terugkeercoach heeft dan zelf de advocaat aangeraden om het dossier te vervolledigen en te staven met bewijsmateriaal opdat de ambtenaar bij DVZ op de hoogte zou zijn van de psychologische problemen van de kinderen en het gebrek aan zorgen in Turkije. Niets in het dossier van de advocaat liet vermoeden dat de kinderen ziek waren.

Zie ook Case N. (verder)

We merken ook dat advocaten **niet vaak een verzoekschrift tot invrijheidsstelling** indienen bij de Raadkamer tegen de vasthouding van hun cliënten in een woonunit. Het is niet duidelijk of dit te wijten is aan de terugkeercoaches, die de gezinnen onvoldoende informeren over hun juridische mogelijkheden of aan de advocaten, die niet weten dat de plaatsing van hun cliënten in een woonunit gebeurde op dezelfde juridische basis als een opsluiting in een gesloten centrum en dus kan worden aangevochten bij de Raadkamer. We hebben wel weet van één gezin waarbij een verzoekschrift bij de Raadkamer leidde tot de vrijlating van het gezin een uur voor de geplande zitting.

Case J. (Armenië)

De familie heeft onder een valse naam asiel aangevraagd in Duitsland in 2006. Na een afwijzing is de familie illegaal naar Nederland gereisd en heeft daar opnieuw asiel aangevraagd. Na 1,5 jaar beslist de IND (Nederlandse DVZ) dat de familie terug moet naar Duitsland. De familie komt naar België en vraagt onder de echte naam asiel aan op 22 mei 2009. Op 25 juni bij een uitnodiging op DVZ wordt de familie aangehouden en overgebracht naar Zulte. Het was de familie bekend dat dit was omdat ze terug werd gestuurd naar Duitsland. Bij aankomst in Zulte is de familie een advocaat aangeboden om haar belangen te behartigen. De familie heeft afgezien van de ondersteuning door een advocaat. De vraag stelt zich hoever de terugkeercoaches gaan om uit te leggen waarom een advocaat in een concreet geval wel of niet nuttig zou zijn.

De gezinnen zijn ook niet altijd in het **bezit van hun juridisch dossier** en alle documenten die hen aanbelangen. Dat is nochtans noodzakelijk om hen te motiveren verantwoordelijkheid op te nemen voor hun verblijfs- en terugkeertraject.

Aanbeveling 15

Met de toestemming van het gezin zouden de terugkeercoaches signalen van gebrekkige juridische bijstand moeten signaleren aan de bevoegde instanties (stafhouder van de balie).

Good practice 5

De permanentielijst met gespecialiseerde advocaten, aan de terugkeercoaches ter beschikking gesteld door de bezoekende organisaties en beschikbaar in 7 talen, wordt gebruikt door de terugkeercoaches en is beschikbaar voor de gezinnen.

Aanbeveling 16

De gezinnen worden erop gewezen dat ze recht hebben op belangenbehartiging door een pro deo advocaat. Daarnaast bevelen wij aan dat de terugkeercoach ook goed uitlegt wat een advocaat in het concrete geval van het gezin in kwestie zou kunnen betekenen. Alle nieuwe bewoners moeten daarom zorgvuldig worden geïnformeerd over alle juridische mogelijkheden die ze hebben om de aanhouding en de overbrenging naar de woonunits aan te vechten of om een verder verblijf in België te bekomen.

Aanbeveling 17

De terugkeercoaches zouden voldoende juridische vorming moeten krijgen om bovenstaande taken uit te voeren.

Aanbeveling 18

Advocaten moeten gevormd worden over alle aspecten van het pilootproject.

Aanbeveling 19

Wij bevelen aan de rol van de coach duidelijk af te bakenen ten aanzien van die van de advocaat. In het toepasselijke KB moeten de verantwoordelijkheden van de terugkeercoaches met betrekking tot het verlenen van juridische bijstand duidelijker worden uitgewerkt. De terugkeercoach moet contact onderhouden met de advocaat. Indien de terugkeercoach vaststelt dat er mogelijkheden bestaan voor een wettig verblijf in België, volgt zij dit op met de advocaat. De DVZ kan fiches opstellen voor advocaten, waarin de rol van de terugkeercoach wordt uitgelegd en de taken van de terugkeercoach ten aanzien van die van de advocaat worden afgebakend en gedefinieerd; en fiches voor de gezinnen, waarin de rol van en verhouding tussen de advocaat en de terugkeercoach wordt uitgelegd.

Aanbeveling 20

Tijdens hun verblijf in de woonunit moeten gezinnen kunnen beschikken over alle relevante beslissingen en documenten in hun juridisch dossier. Zij moeten structureel worden geïnformeerd over deze mogelijkheid. Zo kunnen zij zoveel mogelijk in staat worden gesteld om zelf verantwoordelijkheid op te nemen voor hun traject. Wij bevelen bovendien aan dat de terugkeercoaches de permanentielijst met gespecialiseerde advocaten (waarvan sprake in good practice 5) overhandigen aan elk gezin bij de intake en dat zij deze lijst ophangen aan de muur in elke woonunit.

2.2.3 Psychologische en medische begeleiding

Het Koninklijk Besluit van 14 mei 2009 schrijft voor dat de familie psychologische of sociale bijstand kan bekomen door dit aan de terugkeercoach te vragen. Volgens het KB doet deze laatste dan in functie van de specifieke situatie van de familie een voorstel. In dringende gevallen kan een psycholoog door de Dienst Vreemdelingenzaken worden aangeduid. De familie kan ook een psycholoog op eigen kosten raadplegen. Artikel 24 van het Kinderrechtenverdrag bepaalt dat elk kind **recht heeft op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en medische verzorging**.

Een goede psychologische en medische begeleiding in de woonunit is onontbeerlijk en noodzakelijk voor een goede terugkeerbegeleiding. Gezinnen die zich op medisch of psychologisch vlak niet goed omkaderd voelen, voelen zich al gauw angstig tegenover een terugkeer. Wij hebben in sommige gevallen gemerkt dat dit één van de redenen was waarom een gezin besliste de woonunit te verlaten. In zulke gevallen is het moeilijk vast te stellen of het gezin daarvoor verantwoordelijk gesteld kan worden en het dus bij een volgende aanhouding onmiddellijk in een gesloten centrum kan worden geplaatst. Omgekeerd kan een goede begeleiding die angst immers ook grotendeels wegnemen.

Case E. (Azerbeidzjan)

De relatie met de vader van de kinderen is enkele maanden geleden definitief verbroken. Mevrouw krijgt ondersteuning van St. Vincentius. Zij bezorgen haar voedsel en kledingspakketten en komen op huisbezoek. Mevrouw is alleenstaande moeder en is in behandeling van een psychiater via St. Vincentius. Tijdens ons bezoek stelt zij zich op als een zorgzame moeder, maar het is overduidelijk dat ze onder zeer grote druk staat en erg angstig is. Over de vader van de kinderen wil zij niet veel uitweiden in ons gesprek, maar het is duidelijk dat die situatie erg problematisch is voor haar. Haar jongste zoon-tje kreeg de eerste nacht in de woonunit hoge koorts. Ze kon geen koortsremmers vinden en kon de terugkeercoaches niet bereiken om een dokter te laten raadplegen. In paniek heeft zij beroep gedaan op de diensten van de 100. Die hebben een dokter opgeroepen. Die kon mevrouw moeilijk helpen omdat hij uitsluitend Franstalig was. Bij ons volgende bezoek waren beide kinderen nog niet helemaal gezond, maar wel aan de beterhand. Mevrouw consulteerde die middag een arts met de kinderen. Met haar gaat het niet goed. Ze is nog steeds in de war en erg angstig. Ze besluit uiteindelijk de woonunit te verlaten. De DVZ wijst er wel op dat mevrouw amper twee dagen in de woonunit gebleven is en er ook geen mogelijkheid is geweest om diepgaander op haar problemen in te gaan.

Case D. (Tsjetsjenië)

Meneer zegt uiterst zenuwachtig en gestresseerd te zijn. Hij bijt constant op zijn nagels, voelt zich constant depressief en heeft soms last van geheugenverlies. Hij is angstig: hij wil absoluut niet terug naar Polen, noch naar Rusland. Hij weet niet wat te doen als hij toch terug moet. Het teentje van zijn baby groeit scheef. De baby heeft een operatie nodig. Het gezin is heel bezorgd over wat er in

Polen zal gebeuren: gaan zij voor hun baby een operatie kunnen regelen? Antwoorden op deze vragen kunnen, gedeeltelijk, de angst voor terugkeer wegnemen. Meneer heeft niet de indruk dat de terugkeercoach hem helpt om deze vraag uit te klaren. Hij wil met zijn baby ook zo snel mogelijk een dokter zien in TUBEKE. De terugkeercoach heeft aan de familie uitgelegd dat het medisch probleem geen dringende medische verzorging vergt en dat in die zin DVZ niet voor de operatie kan instaan.

Case J. (Armenië)

De onrust in het gezin is in grote mate opgelost. Meneer was erg bezorgd ivm zijn maagprobleem en de psychische toestand van mevrouw. Het maagprobleem is nader onderzocht en er blijkt nu toch geen probleem aan de maag te zijn. Hij kreeg ook medicatie. Dit heeft meneer gerustgesteld, want hij weet dat goede medische zorg voor het gezin onbetaalbaar zal zijn in Armenië. Ook de klachten van mevrouw zijn grotendeels opgelost.

Case C. (Tsjetsjenië)

Bij aankomst in de woonunit in Zulte komt een dokter het gezin onderzoeken. Meneer en mevrouw zijn erg in de war en gestressed. De dokter schrijft onder andere kalmeermiddelen voor. Mevrouw huult veel, is erg in paniek en wanhopig. Ze zegt dat ze in de woonunit een miskraam heeft gekregen. Ze bloedde veel. Ook deze angst voor medische complicaties en het gevoel niet goed medisch opgevolgd te worden, waren belangrijke redenen waarom het gezin besliste uit de woonunit te vertrekken. Gedurende hun verblijf in Zulte hebben zij slechts één keer een dokter gezien, gedurende 10 minuten. Nadat ze zijn weggegaan uit de woonunit gaan ze naar het ziekenhuis voor behandeling van mevrouw en keren later terug naar hun verblijfplaats. De DVZ laat weten dat de arts minstens één maal per week in de woonunits in Zulte langs komt. In Tubize worden bezoeken bij de huisarts geregeld. Indien er belangrijke medische problemen werden vastgesteld, werden al chirurgische ingrepen en hospitalisering door de coaches / DVZ geregeld en betaald.

Er vinden niet altijd **gesprekken plaats over de psychologische moeilijkheden bij terugkeer**. De terugkeercoaches bieden geen psychologische ondersteuning in het omgaan met het idee 'terugkeer'. Zij zijn daarvoor niet gevormd, maar soms zijn zij daar ook niet goed voor geplaatst. Gesprekken met externe psychologen worden niet specifiek daarvoor georganiseerd. Wij erkennen dat het voor terugkeercoaches van de DVZ niet vanzelfsprekend is om deze psychosociale terugkeerbegeleiding te bieden en de gezinnen te begeleiden in het psychologisch omgaan met het idee 'terugkeer'.

Case D. (Tsjetsjenië)

Hoewel meneer tevreden is over de leefomstandigheden is hij teleurgesteld over de sociaalpsychologische begeleiding door de terugkeercoaches. Gesprekken over de (materiële en psychologische) moeilijkheden bij terugkeer zijn er nog niet geweest. Over terugkeer naar Polen werd dus nog niet gesproken, sinds de twee dagen dat hij in TUBEKE zit. Hij krijgt wel hulp van de terugkeercoach om een afspraak met zijn psychiater geregeld te krijgen, maar daar gaat hij op consultatie eerder omwille van zijn depressie, niet om het thema terugkeer psychologisch aan te kaarten.

Aanbeveling 21

Trajectbegeleiders die de gezinnen zouden moeten begeleiden in de opvangstructuren of die zouden moeten worden aangesteld nadat een gezin in illegaal verblijf wordt aangetroffen door de overheid, moeten een psychosociale begeleiding bieden in het bespreekbaar maken van het idee 'terugkeer' of het gezin in staat te stellen na te denken over andere toekomstperspectieven, zonder dat het de bedoeling kan zijn het gezin te overtuigen terug te keren. We vragen dat de DVZ zijn terugkeercoaches in staat stelt om een onafhankelijke externe psychologische terugkeerondersteuning aan te bieden aan de gezinnen die daarom vragen of die zulke begeleiding nodig hebben.

2.2.4 Integrale begeleiding bij terugkeer en verblijf

In een aantal frappante zaken hebben de terugkeercoaches de piste van een verder verblijf bewandeld en het gezin aangezet om de nodige verblijfsprocedures in te stellen. Wij stelden vast dat, waar de terugkeercoaches zulke integrale begeleiding boden, het vertrouwen van het gezin in de terugkeercoach toenam. Dat verhoogt dan weer de medewerking van het gezin met de begeleiding en maakt dus ook een terugkeerbegeleiding makkelijker. Dit bevestigt onze visie: een begeleiding op twee sporen, verblijf en terugkeer, waar bij terugkeercoaches **tot op het laatste moment in een terugkeerprocedure ook verblijfsopties blijven**

aftoetsen, laat toe dat betekenisvol en in vertrouwen gewerkt kan worden aan een terugkeer. Terugkeerbegeleiding kan moeilijk worden losgekoppeld van een begeleiding in verblijfsprocedures. Enerzijds omdat op individueel niveau een terugkeerbegeleider nooit een krediet aan vertrouwen zal kunnen opbouwen indien hij/zij ook niet rond verblijfsperspectieven werkt. Anderzijds omdat in het terugkeertraject altijd, en tot op het laatste moment, de opportuniteit en legitimiteit van een verblijf in België moet worden afgetoetst. Een gezin moet, vooraleer een terugkeer te kunnen overwegen, immers het gevoel hebben dat alle verblijfsopties zijn uitgeput.

Volgens artikel 9 van het Koninklijk Besluit van 14 mei 2009 moet de terugkeercoach de Dienst Vreemdelingenzaken inlichten indien hij of zij vaststelt dat er ten opzichte van de familie ernstige elementen zijn die de stopzetting van de vasthoudingsmaatregel verantwoorden. Het verslag aan de Koning verduidelijkt dat het erom gaat te vermijden dat een familie die aan de verblijfsvoorwaarden voldoet, vastgehouden wordt in een woonunit. Het is op basis van het KB echter niet duidelijk of dit betekent dat de terugkeercoach ook zelf proactief verdere verblijfsmogelijkheden gaat onderzoeken en of de families hun vluchtverhaal en vragen rond verblijfsmogelijkheden kwijt kunnen aan de terugkeercoach.

Case E. (Azerbeidzjan)

Mevrouw vertrok na een verblijf van 1,5 dag in Tubeke uit het appartement. Ze liet een briefje achter: "Ik kan niet teruggaan. Anders mijn familie gaan mij en kinderen vermoorden. In mijn land zonder vader wordt niet gekend. Ik wil met mijn kinderen veilig in België blijven." Ze vreest dat ze als alleenstaande moeder niet zal aanvaard worden in haar familie en dat ze zelfs zou kunnen vermoord worden. De terugkeercoach stelde haar een herlokalisatie voor in Azerbeidzjan in samenwerking met IOM. De terugkeercoach leek niet te hebben gepraat over de mogelijkheid asiel aan te vragen. Uiteindelijk ziet de vrouw geen andere uitweg dan onder te duiken. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid: mevrouw zag een gevaar als zij in de woonunit zou blijven omdat zij van daaruit enkel zou worden teruggestuurd en niet begeleid naar een asielaanvraag toe. De verantwoordelijkheid voor het falen van dit traject kan dus niet enkel bij mevrouw gelegd worden. Voordat deze vrouw over terugkeer kan denken en dus in de woonunits zou mogen geplaatst worden, moet zij door een asielprocedure. Dat erkent ook de terugkeercoach. Hier wordt duidelijk dat terugkeercoaching noodzakelijk ook begeleiding bij verblijfsprocedures inhoudt, aangezien een dergelijk gezin niet zou onderduiken als het eerst door een verblijfsprocedure wordt geholpen, voordat het in een terugkeerprocedure zou worden geplaatst.

Opvolging in het land dat de Dublin-overname heeft aanvaard

Een groot probleem stelt zich als de terugkeercoaches de gezinnen in een Dublin-procedure niet kunnen geruistellen met **informatie over de toegang tot de asielprocedure en opvang in het land dat de overnameaanvraag heeft aanvaard**. De terugkeercoaches beamen dat zij niet alle (opvang)structuren kennen in de betrokken landen. Zij verwachten daarover informatie van de ambtenaren van de Cel Dublin van DVZ, maar zij krijgen slechts die informatie die de diplomatieke vertegenwoordigers bereid zijn over te maken. Bovendien blijkt de Cel Dublin vaak niet tijdig de nodige informatie te (kunnen) verstrekken, waardoor een vlotte informatieverstrekking aan de terugkerende gezinnen moeilijk wordt. Gezinnen vertellen de terugkeercoaches wat er hen kan overkomen in het land dat de overnameaanvraag heeft aanvaard. Het feit dat de terugkeercoaches daar niet altijd op kunnen antwoorden, is een grote handicap voor een goede terugkeerbegeleiding. De terugkeercoaches zijn zich ervan bewust dat zij moeten kunnen antwoorden op dergelijke vragen van gezinnen om hun angst te kunnen wegnemen. In ieder geval merken we dat vele gezinnen in de Dublin-procedure angstig zijn omdat zij niet weten of en hoe zij (opnieuw) toegang kunnen krijgen tot een asielprocedure en opvang in het land dat de overname heeft aanvaard. Artikel 46 van het KB van 14 mei 2009 stelt bovendien het volgende: "De ondersteunende ambtenaar deelt alle nuttige informatie mee aan de familie, met het oog op het vergemakkelijken van de terugkeer naar het land van herkomst of naar het land waar de familie gemachtigd is op een verblijf of naar de Staat die verantwoordelijk is voor de behandeling van haar asielaanvraag."

Case D. (Tsjetsjenië)

Op het moment van ons gesprek tast meneer in het duister over hoe in Polen toegang te krijgen tot de asielprocedure en een gepaste opvang. Mede daardoor voelt hij zich onrustig en angstig. Hij heeft niet de indruk dat de terugkeercoach hem helpt om de toegang tot de asielprocedure in Polen te verzekeren, of om hem uit te leggen hoe dat in Polen in zijn werk gaat (of dat hij voor dergelijke vragen bij de terugkeercoach terecht kan). Dat zou al een deel van zijn psychologische onrust en angst voor terugkeer naar Polen wegnemen. Hij wilde immers niet naar België komen, maar werd ertoe gedwongen omdat hij ook in Polen werd vervolgd. Hij heeft dus bescherming nodig, maar kreeg tot nog toe

nergens, noch in Polen, noch in België toegang tot een asielpcedure. De DVZ laat ons weten dat aan betrokkene wel degelijk informatie werd gegeven, maar dat hij daar niet steeds oor naar had.

Toepassing van de soevereiniteitsclausule²⁶ in de Dublin-verordening

De toepassing van de Dublin-verordening is een beleidskwestie die een grote impact heeft op de werking van het pilootproject in het algemeen en op het werk van de terugkeercoaches in het bijzonder. Gezien de gebrekkige staat van de opvang of de asielpcedure in sommige Europese landen, kan die toepassing rampzalige gevolgen hebben voor de gezinnen en voor hun recht op een snelle toegang tot een kwaliteitsvolle asielpcedure in Europa. De terugkeercoaches zijn op de hoogte van de beperkte toegang tot bescherming van Tsjetsjenen in Polen. De terugkeercoaches vertellen dat de DVZ een Tsjetsjeens gezin dat Polen passeerde enkel toegang geeft tot de procedure in België, als dat gezin het bewijs kan voorleggen dat de Poolse autoriteiten hebben nagelaten hen te beschermen tegen geweld. In elk geval is de kans klein dat België aan een gezin in de Dublin-procedure toegang geeft tot de procedure in België.

Case D. (Tsjetsjenië)

Meneer vlucht samen met zijn vrouw in 2008 van Tsjetsjenië naar Polen. In 2001 was zijn vader vermoord door Russische soldaten. Later verdween zijn oudere broer. Nog later werd hij zelf gearresteerd en werd hij ondervraagd over zijn broer. Hij trad in dienst van de Tsjetsjeense politie. Aangekomen in Tiraspol (op de grens tussen Wit-Rusland en Polen) neemt de Poolse grenspolitie hem zijn paspoort af en worden zijn vingerafdrukken genomen. Hij moet een document ondertekenen zonder de inhoud ervan te kennen. Hij krijgt geen uitleg over de mogelijkheid asiel aan te vragen. Hij wilde nochtans asiel aanvragen, maar voordat hij dat kon doen, wordt hij bedreigd, geïntimideerd en in elkaar geslagen door leden van een Tsjetsjeense extremistische groepering in Polen. Dat is de reden waarom hij naar België vlucht. Naar eigen zeggen is het nooit zijn bedoeling geweest om naar West-Europa te komen. De Belgische DVZ vindt een Eurodac-hit met Polen en start de Dublin-procedure. Polen aanvaardt de overname aanvraag en meneer ontvangt een bijlage 26 quater. Kort daarvoor was zijn baby geboren. Hij wordt dus in de woonunits in Tubeke geplaatst. Volgens de DVZ komen vele Tsjetsjenen doelbewust naar België omdat de erkenningsquota voor Tsjetsjenen niet in alle Europese landen gelijk zijn en hoger zijn in België dan in sommige andere Europese landen.

Een integrale begeleiding op twee sporen, verblijf en terugkeer, zou in het geval van bovenstaande gezinnen, kunnen leiden tot een ruimere toepassing van de mogelijkheden die de Dublin-verordening biedt, namelijk de **ruimere toepassing van de soevereiniteitsclausule**. Terugkeercoaches kunnen niet buiten de wet treden, maar zij moeten de mogelijkheden die de wet biedt, wel realistisch kunnen voorleggen aan de gezinnen en kunnen promoten bij de DVZ. **Voor de gezinnen in de Dublin-procedure kunnen de terugkeercoaches in het huidige pilootproject geen verblijfs optie op tafel leggen. Nochtans is het cruciaal dat terugkeercoaches op elk moment in de terugkeerprocedure ook verblijfs opties kunnen blijven aftoetsen**, opdat de gezinnen een belang zouden zien in een medewerking met de begeleiding. De mogelijkheid voor terugkeercoaches om ook de toepassing van de soevereiniteitsclausule te bepleiten, is dus noodzakelijk om te vermijden dat dergelijke Dublin-cases onderduiken.

Luisteren naar en begrijpen van het vluchtverhaal

Terugkeercoaches geven aan dat zij niet voor elk gezin opnieuw ingaan op het migratie- of vluchtverhaal, omdat zij niet het risico willen lopen dat de gezinnen het idee krijgen dat de terugkeercoaches er zijn om hen aan een verblijf te helpen. Zij willen hun rol duidelijk maken, namelijk het organiseren van de terugkeer. De coaches peilen wel naar het vluchtverhaal wanneer een gezin aangeeft dat het wenst terug te keren naar zijn thuisland. Het luisteren naar het vlucht- en migratieverhaal staat dan enkel in functie van het organiseren van de terugkeer en de reïntegratie in het thuisland. Volgens ons is het kennen van het vlucht- en migratieverhaal onontbeerlijk voor een integrale begeleiding waarin de coaches zowel de terugkeer- als de verblijfs opties bespreekbaar houden. Het openstaan voor het vluchtverhaal zal ook de vertrouwensband met de gezinnen versterken omdat ze zich beter begrepen zullen voelen. Gezinnen die zich niet begrepen voelen, zullen bovendien minder aarzelen om de woonunits te verlaten.

²⁶ Op grond van artikel 3, lid 2 van de Dublinverordening kan elke lidstaat een bij hem ingediend asielerzoek behandelen, ook al is hij daartoe op grond van de criteria in de Dublinverordening niet verplicht. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/nl/oj/2003/L_050/L_05020030225nl00010010.pdf

Case C. (Tsjetsjenië)

Tijdens het verblijf vinden er geen gesprekken plaats over de vluchtmotieven, over de overdracht naar Polen en over de opvang en asielprocedure die hen daar te wachten staat. Het gezin is in paniek en wanhopig. Ze vrezen het lot van hun neven te ondergaan in Polen. Tijdens zijn verblijf in België heeft meneer nooit de kans gekregen om zijn verhaal te doen. Dit weegt hem zwaar. De DVZ beloofde dat hij zijn verhaal bij de terugkeercoaches zou kunnen doen. Dit gebeurt niet. Dit is ongetwijfeld één van de redenen waarom het gezin uiteindelijk besliste de woonunit te verlaten.

Terugkeercoaching en opbouwen van vertrouwen neemt **tijd** in beslag. Gezinnen geven slechts informatie (over vluchtmotieven of andere informatie) vrij die cruciaal kan zijn om een duurzame terugkeer te organiseren, als er een band van vertrouwen is.

Case I. (Macedonië)

In Italië heeft het gezin niets, geen huis, geen werk, geen opvang, geen ondersteuning. Deze barrières voor een terugkeer zullen de terugkeercoaches moeten aanpakken, opdat er werkelijk van enig vertrouwen sprake zou kunnen zijn. Meneer vertelde enkel met de terugkeercoaches te zullen meewerken als zij voor zijn gezin een huis of opvang in Italië kunnen regelen. De kans bestaat dat de terugkeercoach moeilijkheden had om te achterhalen dat het gezin relatief vlot Italiaans spreekt omdat het gezin dat misschien niet wilde prijsgeven. Een context van vertrouwen waarin de gezinnen zulke waardevolle informatie ook vrijgeven, kan enkel groeien indien de gezinnen niet hoeven te vrezen dat zij in een éénrichtingsstraat zijn terechtgekomen, namelijk de terugkeer.

Case M. (Tsjetsjenië)

Mevrouw is het langst in de woonunits geweest van alle gezinnen tot nu toe. Zij verbleef er van mei 2009 tot september 2009, omwille van problemen met haar echtgenoot (zie Case D.) en de inspanningen van de terugkeercoaches om een goed reïntegratieproject in Grozny op te starten met IOM. Mevrouw begon pas te spreken in juli. Deze case is een goede illustratie van het feit dat vrouwen groeit met de tijd. Dankzij die tijd heeft de terugkeercoach de werkelijke wensen van mevrouw kunnen achterhalen en haar kunnen helpen met een reïntegratieproject. Bij vele andere gezinnen is die tijd er niet. De terugkeercoach vertelt dat zij mevrouw probeerde af te raden terug te keren naar Grozny. Het lijkt immers moeilijk uit te gaan van een mogelijkheid tot volledig vrijwillige en duurzame terugkeer, omdat mevrouw onder druk van haar schoonfamilie stond om terug te keren en het geld van IOM af te geven.

Begeleiding bij toegang tot reïntegratieondersteuning

Binnen het kader waarin zij moeten werken, gaan de terugkeercoaches soms tot het uiterste om een zo duurzaam mogelijke terugkeer te organiseren, meestal in samenwerking met IOM. We hebben gemerkt dat de terugkeercoach voor een aantal gezinnen een bijkomende projectaanvraag indiende bij het Europese Terugkeerfonds. Het is onduidelijk in welke mate deze bijkomende aanvragen toegekend worden. Het is makkelijker om terug te keren als men tijdens zijn verblijf capaciteiten ontwikkeld heeft die een reïntegratie in het land van terugkeer vergemakkelijken. Dit is helaas niet meer te realiseren in het korte tijdsbestek van een verblijf in een woonunit. Dit zou wel tot de mogelijkheden behoren mocht men werken met een integrale omkadering en van bij aankomst aandacht besteden aan een meersporenbeleid. Zo zouden asielzoekers beroepsopleidingen kunnen volgen, wat hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt in het thuisland of in het gastland vergroot.

Case B. (Brazilië)

De terugkeercoaches trachtten een zo aantrekkelijk mogelijk reïntegratiepakket samen te stellen, op maat van de familie. Zij proberen soms het onderste uit de kan te halen, omdat zij zich ervan bewust zijn dat de sommen van IOM verre van voldoende zijn om de financiële emancipatie te bewerkstelligen die vele gezinnen zou overtuigen terug te keren.

Aanbeveling 22

Wij bevelen aan dat de terugkeercoaches gebruik maken van accurate landeninformatie, informatie over asielprocedures en opvangstructuren in de verschillende Dublinlanden, organisaties die werken in herkomstlanden, etc. Daartoe kunnen zij beroep doen op diensten die al bestaan. Daarnaast zou de DVZ zelf inspanningen kunnen leveren om ontbrekende maar essentiële informatie te verzamelen en up to date te houden.

Aanbeveling 23

Gezien de nood om in een terugkeerprocedure steeds verblijfsopties op tafel te kunnen leggen, dringen wij er sterk op aan dat de DVZ de toepassing van de soevereiniteitsclausule in de Dublin-verordening verruimt. Indien de terugkeercoach van mening is dat de toepassing van de soevereiniteitsclausule in een bepaald geval verantwoord zou kunnen zijn, zou die terugkeercoach daarover aan de DVZ een verslag kunnen overmaken. Dat betekent dat terugkeercoaches (bijvoorbeeld aan de hand van een meldingsplicht) de gezinnen al vroeger in de Dublin-procedure begeleiden.

Aanbeveling 24

Wij bevelen aan dat de terugkeercoach gedurende de hele begeleiding blijft polsen naar elementen in het vlucht- of migratieverhaal, om waardevolle of zelfs noodzakelijke informatie te achterhalen voor de organisatie van een duurzame terugkeer of een verder verblijf in België.

Good practice 6

In een aantal frappante zaken hebben de terugkeercoaches de piste van een verder verblijf bewandeld en het gezin bijgestaan om verblijfsprocedures in te stellen. Dit past in de visie dat een terugkeerbegeleiding moeilijk is als de verblijfsmogelijkheden niet uitgeput zijn of als er nieuwe elementen opduiken.

Aanbeveling 25

Wij vragen dat de terugkeercoaches voor elk gezin proactief onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een wettig verblijf in België. Dat wil zeggen dat zij tot op het laatste moment in een terugkeerprocedure ook verblijfsopties blijven aftoetsen. Het toepasselijke KB moet dit uitdrukkelijk opnemen.

Good practice 7

Terugkeercoaches maken vaak gebruik van de mogelijkheden die het IOM en het Terugkeerfonds bieden. In principe krijgt elk gezin toegang tot reïntegratieondersteuning voor zover het aan de voorwaarden voldoet. Terugkeercoaches doen veel moeite om aanvullende reïntegratietrajecten met de gezinnen uit te werken. We hopen dat deze mogelijkheid voor alle gezinnen onderzocht wordt.

2.3. IMPLEMENTATIE VAN HET PILOOTPROJECT EN OMKADERING VAN DE TERUGKEERCOACHES

2.3.1 Omkadering van de terugkeercoaches

Er zijn momenteel (oktober 2009) maar drie terugkeercoaches meer voor alle gezinnen. Dat kan gevaarlijke of risicovolle situaties opleveren, zeker wanneer er zich verschillende families met zware psychologische problemen tegelijk bevinden in de woonunits, wat een zware belasting voor de terugkeercoaches met zich meebrengt. De drie terugkeercoaches doen nu alles: contacten met ambassades, contacten met advocaten, contacten met politie, contacten met dokters, winkelen met de gezinnen, renovatie van de tuin, kinderen in de school inschrijven, psychologische/sociale ondersteuning van het gezin, de verwijdering regelen, opvolgen van dossiers na terugkeer of vrijlating,...

Het werk van de terugkeercoaches is vergelijkbaar met eerstelijns hulpverlening. Hoewel uit het Koninklijk Besluit van 14 mei 2009 blijkt dat de terugkeercoach de gezinnen kan doorverwijzen naar individuele psychologische en sociale bijstand, is het logisch dat in veel situaties de terugkeercoach zelf moet instaan voor de eerstelijns hulpverlening. Deze situaties, die wij in de praktijk regelmatig vaststellen, kunnen een zware belasting vormen voor het persoonlijk functioneren van de terugkeercoach in zijn job.

Gezien de taken en uitdagingen waar de terugkeercoaches voor staan enorm zijn, zou het interessant zijn als zij kunnen terugvallen op:

- **regelmatige debriefing-vergaderingen** bij de DVZ, waarop de terugkeercoaches hun ervaringen en voorgestelde oplossingen systematisch kunnen terugkoppelen.
- meer **personeel**, meer terugkeercoaches en een multidisciplinair team van terugkeercoaches en experts.
- een **duidelijke functieomschrijving en werkmethodologie**. Het gevoel voor te veel verantwoordelijk te zijn, kan zwaar wegen op een begeleider. Bovendien leidt dit ook tot een verschillende methodologie bij verschillende terugkeercoaches, wat verwarring kan opleveren bij de gezinnen. Het Koninklijk Besluit van 14 mei 2009 geeft slechts een beperkte omschrijving van de verantwoordelijkheden van de coaches.
- **intervisiemogelijkheden**, waar zij zelf psychologische ondersteuning kunnen krijgen en waar zij kunnen praten over de moeilijkheden en uitdagingen van hun werk.
- regelmatige **opleiding** in alle aspecten van de ondersteuning (psychologisch, juridisch, administratief, sociaal, cultureel,...).
- een **projectcoördinator** wiens enige taak het is om het pilootproject te coördineren. Dit pilootproject is een nieuwe ervaring voor de DVZ. Er komt heel wat organisatie bij kijken. Het is daarom best dat de projectcoördinator naast het coördineren van het project geen andere verantwoordelijkheden heeft bij de DVZ.

Enkel indien een pilootproject wordt geïmplementeerd met alle middelen die het nodig heeft om het goed te laten functioneren (opdat de inhoudelijke evaluatie ook representatief zou zijn) kan duurzaam zijn. Hoe minder middelen worden geïnvesteerd, hoe moeilijker het is om conclusies te trekken uit het onderduiken van een aantal gezinnen. Het is in het belang van de rechten van het kind op lange termijn, en in het belang van de begeleiders (de terugkeercoaches die in de dagelijkse praktijk staan) en van de gezinnen die begeleid worden op korte termijn.

Good practice 8

De meeste gezinnen zijn tevreden over de inzet van de terugkeercoaches en hun begeleiding tijdens het verblijf in de woonunits. De terugkeercoaches nemen initiatief en geven hun functie actief inhoud.

Aanbeveling 27

Het is aan te raden dat de terugkeercoaches kunnen beschikken over een duidelijke functieomschrijving, zonder dat nochtans de ruimte voor initiatief en invulling op basis van nieuwe ervaringen uitgesloten wordt. Het Koninklijk Besluit van 14 mei 2009 geeft slechts een beperkte omschrijving van de verantwoordelijkheden van de coaches. Aangezien de coaches een centrale rol spelen, moet hun rol verder worden uitgewerkt in het KB.

Aanbeveling 28

Rekening houdend met de uitbreiding van het pilootproject naar nieuwe doelgroepen (de gezinnen die aan de grens niet tot het grondgebied worden toegelaten en tot nu toe werden opgesloten in 127bis en mogelijk ook de families met minderjarige kinderen in illegaal verblijf die behoeftig zijn volgens het KB van 06/2004) en nieuwe woonunits (Sint-Gilis-Waas), is de aanwerving van bijkomende terugkeercoaches en ondersteunend personeel aangewezen.

Aanbeveling 29

De terugkeercoaches moeten systematisch begeleid worden door middel van supervisie vanuit DVZ. Dit kan door regelmatige debriefing-vergaderingen op te zetten waarop de terugkeercoaches hun ervaringen en voorgestelde oplossingen kunnen terugkoppelen. Tijdens deze debriefings worden de cases inhoudelijk besproken, wordt de geboden begeleiding geëvalueerd en bijgestuurd indien nodig. De terugkeercoaches moeten zelf kunnen beschikken over psychologische begeleiding en intervisie en regelmatig basisvormingen kunnen volgen over alle aspecten van de begeleiding (psychologisch, juridisch, administratief, socio-cultureel,...)

Aanbeveling 30

De projectcoördinator heeft best als enige taak om het pilootproject te coördineren, en werkmethodes en beleid te ontwikkelen en bewaken.

2.3.2 Evaluatie van het pilootproject

In het pilootproject hebben de terugkeercoaches belangrijke ervaringen opgedaan met het bespreekbaar maken en het begeleiden van gezinnen naar een toekomstperspectief. Deze ervaringen zijn erg waardevol bij het invoeren van een meer integrale omkadering van verblijfs- en terugkeerbegeleiding. De kennis die verworven is tijdens dit pilootproject moet worden samengebracht en geëvalueerd.

De bezoeken die wij hebben afgelegd, hebben ons in staat gesteld ons een beeld te vormen van de werking van de woonunits en het verloop van de geboden begeleiding. Door dit beeld kunnen wij constructief bijdragen aan een evaluatie en eventuele verbeteringen. Ook na een eerste evaluatie na één jaar zouden wij betrokken willen blijven en verder de werking van de woonunits mee opvolgen. Wij hebben bovendien constructief samen gewerkt met de terugkeercoaches en zijn vragende partij om dat te blijven doen. Dit alles past volgens ons in een transparant beleid naar de civiele maatschappij toe. Volgens het KB van 14 mei 2009 worden de bezoeken, die geen privé-bezoeken zijn, onderworpen aan de voorafgaande machtiging van de Directeur-generaal van de DVZ of zijn gemachtigde, of van de verantwoordelijke voor de woonunits of zijn vervanger. De organisatie die bezoeken wil afleggen, moet bovendien een rechtmatig belang aantonen. Het gaat dus niet om een echt wettelijk verankerd bezoekrecht, maar om een toestemming om de woonunits en/of de gezinnen te bezoeken onderworpen aan de appreciatie van de administratie. Wij pleiten voor een echt bezoekrecht voor ngo's die de bevordering en bescherming van de rechten van vreemdelingen in hun missie hebben opgenomen.²⁷

Aanbeveling 31

Wij vragen DVZ het eerste werkingsjaar zelf grondig te evalueren. Na een eerste periode waarin de terugkeercoaches konden experimenteren, zal vanuit de opgedane ervaringen een methode kunnen worden ontwikkeld voor de begeleiding van families in de woonunits. Het is de verantwoordelijkheid van de projectcoördinator om het project vanuit de opgedane ervaringen bij te sturen en te ontwikkelen. Ook een externe evaluatie is zinvol.

Aanbeveling 32

Wij dringen er sterk op aan dat bepaalde NGO's structurele toegang krijgen tot de woonunits, net zoals er een structurele toegang is tot de gesloten centra. Wij pleiten voor een echt bezoekrecht, opgenomen in het KB, voor "organisaties die de bevordering en bescherming van de rechten van vreemdelingen in hun missie hebben opgenomen."

²⁷ Zie ook in verband met de bezoeken aan de gesloten centra: Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, Jaarverslag Migratie 2008, "De weg naar een echt bezoekrecht voor ngo's", pag. 135, http://www.diversiteit.be/index.php?action=artikel_detail&artikel=147

3. AANBEVELINGEN EN GOEDE PRAKTIJKEN

3.1. AANBEVELINGEN

3.1.1. Aan de Dienst Vreemdelingenzaken

Aanbeveling 0

Wij vragen de DVZ om maandelijks gedetailleerde statistieken vrij te geven.

Aanbeveling 1

Wij vragen dat het Belgische terugkeerbeleid zich meer en meer gaat richten op de “vrijwillige” terugkeer. Een gedwongen terugkeer moet worden vermeden, maar wanneer er toch gedwongen wordt verwijderd, is het huidige pilootproject een belangrijke vooruitgang en moedigen wij de DVZ aan het voort te zetten en uit te breiden. Vóór deze fase zou er echter van in het begin van de asiel-procedure (of van zodra een gezin wordt aangetroffen door de overheid) een integrale trajectbegeleiding moeten worden georganiseerd op twee sporen, verblijf en terugkeer, met trajectbegeleiders die niet ressorteren onder de administratie die verantwoordelijk is voor de gedwongen verwijderingen..²⁸

- Indien het gezin in een opvangstructuur verblijft, moeten zij daar al van in het begin kunnen genieten van een trajectbegeleiding door begeleiders in de opvang, zodat de begeleiding van daaruit kan verdergaan wanneer hun verblijfsprocedures afgelopen zijn. Een definitieve negatieve beslissing in een verblijfsprocedure aanvaarden, is meestal erg moeilijk en kan wat tijd in beslag nemen. Daarom moet de trajectbegeleider blijven streven naar dialoog en medewerking, ook als de betrokkene in eerste instantie twijfelt of weigert. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze terugkeercoaching in de opvang²⁹ kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider uit de opvangstructuur. Zijn betrokkenheid bij de operatie kan de situatie kalmeren en het gezin meer op het gemak stellen. Na aankomst in de woonunit werken de DVZ terugkeercoaches verder zoals ze dat vandaag doen.
- Indien het gezin verblijft in een eigen woonunit en het wordt opgepakt door de politie, moet dat gezin in eerste instantie ook kunnen genieten van een trajectbegeleiding vanuit de woning waar het gezin op dat moment verblijft, bijvoorbeeld aan de hand van een meldingsplicht bij terugkeercoaches op de kantoren van de DVZ in Brussel. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze terugkeercoaching, kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider.

²⁸ Vluchtelingenwerk Vlaanderen ontwikkelde hierover een visie in de nota “Een integrale begeleiding in de asielopvang”, zie: <http://www.vluchtelingenwerk.be/actueel/nieuwsitem.php?n=431> Met “trajectbegeleider” bedoelen wij de begeleider in de opvangstructuur (of elders) onafhankelijk van de DVZ. Met “terugkeercoach” bedoelen wij de huidige begeleiders (“coaches” of “ondersteunende ambtenaren”) in dienst van de DVZ.

²⁹ De niet-medewerking wordt vastgesteld aan de hand van criteria die worden vastgelegd in een protocol tussen Fedasil en de DVZ.

Aanbeveling 2

Telkens wanneer een asielzoeker in de Dublin-procedure wordt opgeroepen zich te melden bij de DVZ, moet hem steeds duidelijk worden uitgelegd waarom hij wordt opgeroepen, in welk stadium van de behandeling van het dossier hij zich bevindt, welke acties de DVZ kan of zal ondernemen en hoe en wanneer deze acties zullen uitgevoerd worden. Ook de mogelijke beroepen tegen de Belgische Staat (tegen de beslissing om de overname aan een ander land te vragen en tegen de bijlage 26 quater, namelijk de beslissing tot overdracht aan een ander land) moeten duidelijk worden uitgelegd en toegelicht. Dit alles moet gebeuren in een taal die de asielzoeker begrijpt.

Aanbeveling 3

Wij bevelen aan een overbrenging naar een aparte woonunit zoveel mogelijk te vermijden, gezien de breuk die een overbrenging kan veroorzaken en de impact die dat kan hebben op het opbouwen van vertrouwen met de terugkeercoach, en gezien de geldende mensenrechtenstandaarden. In elk concreet geval moet het risico op onderduiken worden geanalyseerd. Dat kan tijdens het lopen van een meldingsplicht, waarbij de gezinnen zich in eerste instantie moeten melden bij de terugkeercoaches op de kantoren van DVZ. Een overbrenging is enkel verantwoord indien uit die analyse blijkt dat ze noodzakelijk is.

Aanbeveling 6

Alleen volledige gezinnen mogen worden overgebracht naar de woonunits.

Aanbeveling 7

Wij dringen erop aan dat het aangeboden onderwijs zoveel mogelijk aangepast is aan het ontwikkelingsniveau van de kinderen. De aanwezigheid van secundaire scholen zou een criterium moeten zijn in de beslissing over de locatie van toekomstige woonunits. Wij vragen bovendien dat het toepasselijke KB expliciet verwijst naar het recht op onderwijs voor kinderen (overeenkomstig artikel 28 van het International Verdrag voor de Rechten van het Kind).

Aanbeveling 8

Wij vragen dat er steeds een tolk aanwezig is tijdens de intake. Indien dat mogelijk is (bijvoorbeeld bij Dublin-convocaties en bij geplande arrestaties), moet de terugkeercoach zelf zo snel mogelijk op de hoogte worden gebracht van welke familie kan aankomen, zodat er tijd is om een tolk te regelen die kan aanwezig zijn tijdens de intake. Tolken aan de telefoon wordt, zeker tijdens een intake, best vermeden.

Aanbeveling 9

Wij bevelen aan dat onmiddellijk bij aankomst in de woonunits al eerste informatie wordt verschaft.

Aanbeveling 10

De terugkeercoaches worden zelf best zo snel mogelijk op de hoogte gebracht van alle informatie in het administratief-juridisch dossier van het gezin, zodat zij snel alle relevante informatie uit het dossier aan het gezin kunnen verschaffen. De terugkeercoach moet bijvoorbeeld al betrokken worden tijdens de fase van convocaties op de DVZ van gezinnen in de Dublin-procedure.

Aanbeveling 12

Het bevorderen van de autonomie en 'empowerment' van het gezin is in het belang van een goede terugkeerbegeleiding. Wij vragen dat deze taak uitdrukkelijk wordt opgenomen in het officiële takenpakket en functieomschrijving van een terugkeercoach.

Aanbeveling 13

Wij vragen in elke woonunit een computer met internetverbinding te voorzien, zodat de gezinnen voor toegang tot het internet niet afhankelijk zijn van de (aanwezigheid van de) terugkeercoaches. Toegang tot en gebruik van het internet moet geregeld worden in het toepasselijke KB.

Aanbeveling 17

De terugkeercoaches zouden voldoende juridische vorming moeten krijgen om hun taken op het vlak van juridische bijstand uit te voeren.

Aanbeveling 19

Wij bevelen aan de rol van de coach duidelijk af te bakenen ten aanzien van die van de advocaat. In het toepasselijke KB moeten de verantwoordelijkheden van de terugkeercoaches met betrekking tot het verlenen van juridische bijstand duidelijk worden uitgewerkt. De terugkeercoach moet contact onderhouden met de advocaat. Indien de terugkeercoach vaststelt dat er mogelijkheden bestaan voor een wettig verblijf in België, volgt zij dit op met de advocaat. De DVZ kan fiches opstellen voor advocaten, waarin de rol van de terugkeercoach wordt uitgelegd en de taken van de terugkeercoach ten aanzien van die van de advocaat worden afgebakend en gedefinieerd; en fiches voor de gezinnen, waarin de rol van en verhouding tussen de advocaat en de terugkeercoach wordt uitgelegd.

Aanbeveling 20

Tijdens hun verblijf in de woonunit moeten gezinnen kunnen beschikken over alle relevante beslissingen en documenten in hun juridisch dossier. Zij moeten structureel worden geïnformeerd over deze mogelijkheid. Zo kunnen zij zoveel mogelijk in staat worden gesteld om zelf verantwoordelijkheid op te nemen voor hun traject. Wij bevelen bovendien aan dat de terugkeercoaches de permanentielijst met gespecialiseerde advocaten (waarvan sprake in good practice 5) overhandigen aan elk gezin bij de intake en dat zij deze lijst ophangen aan de muur in elke woonunit.

Aanbeveling 21

We vragen dat de DVZ zijn terugkeercoaches in staat stelt om een onafhankelijke externe psychologische terugkeerondersteuning aan te bieden aan de gezinnen die daarom vragen of die zulke begeleiding nodig hebben.

Aanbeveling 22

Wij bevelen aan dat de terugkeercoaches gebruik maken van accurate landeninformatie, informatie over asielprocedures en opvangstructuren in de verschillende Dublinlanden, organisaties die werken in herkomstlanden, etc. Daartoe kunnen zij beroep doen op diensten die al bestaan. Daarnaast zou de DVZ zelf inspanningen kunnen leveren om ontbrekende maar essentiële informatie te verzamelen en up to date te houden.

Aanbeveling 23

Gezien de nood om in een terugkeerprocedure steeds verblijfsopties op tafel te kunnen leggen, dringen wij er sterk op aan dat de DVZ de toepassing van de soevereiniteitsclausule in de Dublin-verordening verruimt. Indien de terugkeercoach van mening is dat de toepassing van de soevereiniteitsclausule in een bepaald geval verantwoord zou kunnen zijn, zou die terugkeercoach daarover aan de DVZ een verslag kunnen overmaken. Dat betekent dat terugkeercoaches (bijvoorbeeld aan de hand van een meldingsplicht) de gezinnen al vroeger in de Dublin-procedure begeleiden.

Aanbeveling 25

Wij vragen dat de terugkeercoaches voor elk gezin proactief onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een wettig verblijf in België. Dat wil zeggen dat zij tot op het laatste moment in een terugkeerprocedure ook verblijfsopties blijven aftoetsen. Het toepasselijke KB moet dit uitdrukkelijk opnemen.

Aanbeveling 27

Om te vermijden dat de ene terugkeercoach meer bevraagd wordt dan de andere, is het aan te raden dat de terugkeercoaches kunnen beschikken over een duidelijke functieomschrijving. Het Koninklijk Besluit van 14 mei 2009 geeft slechts een beperkte omschrijving van de verantwoordelijkheden van de coaches. Aangezien de coaches een centrale rol spelen, moet hun rol verder worden uitgewerkt in het KB.

Aanbeveling 28

Rekening houdend met de uitbreiding van het pilootproject naar nieuwe doelgroepen (de gezinnen die aan de grens niet tot het grondgebied worden toegelaten en tot nu toe werden opgesloten in 127bis en mogelijk ook de families met minderjarige kinderen in illegaal verblijf die behoeftig zijn volgens het KB van 06/2004) en nieuwe woonunits (Sint-Gilis-Waas), is de aanwerving van bijkomende terugkeercoaches en ondersteunend personeel aangewezen.

Aanbeveling 29

De terugkeercoaches moeten systematisch begeleid worden door middel van supervisie vanuit DVZ. Dit kan door regelmatige debriefing-vergaderingen op te zetten waarop de terugkeercoaches hun ervaringen en voorgestelde oplossingen kunnen terugkoppelen. Tijdens deze debriefings worden de cases inhoudelijk besproken, wordt de geboden begeleiding geëvalueerd en bijgestuurd indien nodig. De terugkeercoaches moeten zelf kunnen beschikken over psychologische begeleiding en intervisie en regelmatig basisvormingen kunnen volgen over alle aspecten van de begeleiding (psychologisch, juridisch, administratief, socio-cultureel,...)

Aanbeveling 30

De projectcoördinator heeft best als enige taak om het pilootproject te coördineren, en werkmethode en beleid te ontwikkelen en bewaken.

Aanbeveling 31

Wij vragen DVZ het eerste jaar werking zelf grondig te evalueren. Na een eerste periode waarin de terugkeercoaches konden experimenteren, zal vanuit de opgedane ervaringen een methode kunnen worden ontwikkeld voor de begeleiding van families in de woonunits. Het is de verantwoordelijkheid van de projectcoördinator om het project vanuit de opgedane ervaringen bij te sturen en te ontwikkelen. Ook een externe evaluatie is zinvol.

Aanbeveling 32

Wij dringen er sterk op aan dat bepaalde NGO's structurele toegang krijgen tot de woonunits, net zoals er een structurele toegang is tot de gesloten centra. Wij pleiten voor een echt bezoekrecht, opgenomen in het KB, voor "organisaties die de bevordering en bescherming van de rechten van vreemdelingen in hun missie hebben opgenomen."

3.1.2. Aan de terugkeercoaches

Aanbeveling 9

Wij bevelen aan dat onmiddellijk bij aankomst in de woonunits al eerste informatie wordt verschaft.

Aanbeveling 11

Wij bevelen aan dat de terugkeercoach een bijzondere aandacht besteedt aan het verifiëren of een gezin de verschaft informatie heeft begrepen, zeker wanneer er geen gemeenschappelijke taal is. Dat kan door de informatie herhaaldelijk te verschaffen, in het bijzijn van een tolk.

Aanbeveling 15

Met de toestemming van het gezin zouden de terugkeercoaches signalen van gebrekkige juridische bijstand moeten signaleren aan de bevoegde instanties (stafhouder van de balie).

Aanbeveling 16

De gezinnen worden erop gewezen dat ze recht hebben op belangenbehartiging door een pro deo advocaat. Daarnaast bevelen wij aan dat de terugkeercoach ook goed uitlegt wat een advocaat in het concrete geval van het gezin in kwestie zou kunnen betekenen. Alle nieuwe bewoners moeten daarom zorgvuldig worden geïnformeerd over alle juridische mogelijkheden die ze hebben om de aanhouding en de overbrenging naar de woonunits aan te vechten of om een verder verblijf in België te bekomen.

Aanbeveling 20

Tijdens hun verblijf in de woonunit moeten gezinnen kunnen beschikken over alle relevante beslissingen en documenten in hun juridisch dossier. Zij moeten structureel worden geïnformeerd over deze mogelijkheid. Zo kunnen zij zoveel mogelijk in staat worden gesteld om zelf verantwoordelijkheid op te nemen voor hun traject. Wij bevelen bovendien aan dat de terugkeercoaches de permanentielijst met gespecialiseerde advocaten (waarvan sprake in good practice 5) overhandigen aan elk gezin bij de intake en dat zij deze lijst ophangen aan de muur in elke woonunit.

Aanbeveling 22

Wij bevelen aan dat de terugkeercoaches gebruik maken van accurate landeninformatie, informatie over asielprocedures en opvangstructuren in de verschillende Dublinlanden, organisaties die werken in herkomstlanden, etc. Daartoe kunnen zij beroep doen op diensten die al bestaan. Daarnaast zou de DVZ zelf inspanningen kunnen leveren om ontbrekende maar essentiële informatie te verzamelen en up to date te houden.

Aanbeveling 24

Wij bevelen aan dat de terugkeercoach gedurende de hele begeleiding blijft polsen naar elementen in het vlucht- of migratieverhaal, om waardevolle of zelfs noodzakelijke informatie te achterhalen voor de organisatie van een duurzame terugkeer of een verder verblijf in België.

Aanbeveling 25

Wij vragen dat de terugkeercoaches voor elk gezin proactief onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een wettig verblijf in België. Dat wil zeggen dat zij tot op het laatste moment in een terugkeerprocedure ook verblijfsopties blijven aftoetsen. Het toepasselijke KB moet dit uitdrukkelijk opnemen.

3.1.3. Aan de staatssecretaris voor migratie en asiel

Aanbeveling 1

Wij vragen dat het Belgische terugkeerbeleid zich meer en meer gaat richten op de “vrijwillige” terugkeer. Een gedwongen terugkeer moet worden vermeden, maar wanneer er toch gedwongen wordt verwijderd, is het huidige pilootproject een belangrijke vooruitgang en moedigen wij de DVZ aan het voort te zetten en uit te breiden. Vóór deze fase zou er echter van in het begin van de asielprocedure (of van zodra een gezin wordt aangetroffen door de overheid) een integrale trajectbegeleiding moeten worden georganiseerd op twee sporen, verblijf en terugkeer, met trajectbegeleiders die niet ressorteren onder de administratie die verantwoordelijk is voor de gedwongen verwijderingen.³⁰

- Indien het gezin in een opvangstructuur verblijft, moeten zij daar al van in het begin kunnen genieten van een trajectbegeleiding door begeleiders in de opvang, zodat de begeleiding van daaruit kan verdergaan wanneer hun verblijfsprocedures afgelopen zijn. Een definitieve negatieve beslissing in een verblijfsprocedure aanvaarden, is meestal erg moeilijk en kan wat tijd in beslag nemen. Daarom moet de trajectbegeleider blijven streven naar dialoog en medewerking, ook als de betrokkene in eerste instantie twijfelt of weigert. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze terugkeercoaching in de opvang, kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider uit de opvangstructuur. Zijn betrokkenheid bij de operatie kan de situatie kalmeren en het gezin meer op het gemak stellen. Na aankomst in de woonunit werken de DVZ terugkeercoaches verder zoals ze dat vandaag doen.
- Indien het gezin verblijft in een eigen woonunit en het wordt opgepakt door de politie, moet dat gezin in eerste instantie ook kunnen genieten van een trajectbegeleiding vanuit de woning waar het gezin op dat moment verblijft, bijvoorbeeld aan de hand van een meldingsplicht bij terugkeercoaches op de kantoren van de DVZ in Brussel. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze terugkeercoaching, kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider.

Aanbeveling 12

Het bevorderen van de autonomie en ‘empowerment’ van het gezin is in het belang van een goede terugkeerbegeleiding. Wij vragen dat deze taak uitdrukkelijk wordt opgenomen in het officiële takenpakket en functieomschrijving van een terugkeercoach.

Aanbeveling 13

Wij vragen in elke woonunit een computer met internetverbinding te voorzien, zodat de gezinnen voor toegang tot het internet niet afhankelijk zijn van de (aanwezigheid van de) terugkeercoaches. Toegang tot en gebruik van het internet moet geregeld worden in het toepasselijke KB.

30 Vluchtelingenwerk Vlaanderen ontwikkelde hierover een visie in de nota “Een integrale begeleiding in de asielopvang”, zie: <http://www.vluchtelingenwerk.be/actueel/nieuwsitem.php?n=431> Met “trajectbegeleider” bedoelen wij de begeleider in de opvangstructuur (of elders) onafhankelijk van de DVZ. Met “terugkeercoach” bedoelen wij de huidige begeleiders (“coaches” of “ondersteunende ambtenaren”) in dienst van de DVZ.

Aanbeveling 14

Het Koninklijk Besluit zou de toegang tot informatie (en de voorzieningen om contact met het thuisfront mogelijk te maken) beter moeten regelen dan nu het geval is. De terugkeercoaches zouden de toegang tot alle informatie die nuttig is voor het gezin, moeten mogelijk maken (niet enkel de toegang tot informatie die nuttig is om de terugkeer te vergemakkelijken). Pas dan zullen de terugkeercoaches erin slagen om het vertrouwen van de families te winnen en hen te “empoweren” om zelf keuzes te maken.

Aanbeveling 19

Wij bevelen aan de rol van de coach duidelijk af te bakenen ten aanzien van die van de advocaat. In het toepasselijke KB moeten de verantwoordelijkheden van de terugkeercoaches met betrekking tot het verlenen van juridische bijstand duidelijk worden uitgewerkt. De terugkeercoach moet contact onderhouden met de advocaat. Indien de terugkeercoach vaststelt dat er mogelijkheden bestaan voor een wettig verblijf in België, volgt zij dit op met de advocaat. De DVZ kan fiches opstellen voor advocaten, waarin de rol van de terugkeercoach wordt uitgelegd en de taken van de terugkeercoach ten aanzien van die van de advocaat worden afgebakend en gedefinieerd; en fiches voor de gezinnen, waarin de rol van en verhouding tussen de advocaat en de terugkeercoach wordt uitgelegd.

Aanbeveling 25

Wij vragen dat de terugkeercoaches voor elk gezin proactief onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een wettig verblijf in België. Dat wil zeggen dat zij tot op het laatste moment in een terugkeerprocedure ook verblijfsopties blijven aftoetsen. Het toepasselijke KB moet dit uitdrukkelijk opnemen.

Aanbeveling 27

Om te vermijden dat de ene terugkeercoach meer bevraagd wordt dan de andere, is het aan te raden dat de terugkeercoaches kunnen beschikken over een duidelijke functieomschrijving. Het Koninklijk Besluit van 14 mei 2009 geeft slechts een beperkte omschrijving van de verantwoordelijkheden van de coaches. Aangezien de coaches een centrale rol spelen, moet hun rol verder worden uitgewerkt in het KB.

Aanbeveling 28

Rekening houdend met de uitbreiding van het pilootproject naar nieuwe doelgroepen (de gezinnen die aan de grens niet tot het grondgebied worden toegelaten en tot nu toe werden opgesloten in 127bis en mogelijk ook de families met minderjarige kinderen in illegaal verblijf die behoeftig zijn volgens het KB van 06/2004) en nieuwe woonunits (Sint-Gillis-Waas), is de aanwerving van bijkomende terugkeercoaches en ondersteunend personeel aangewezen.

Aanbeveling 32

Wij dringen er sterk op aan dat bepaalde NGO's structurele toegang krijgen tot de woonunits, net zoals er een structurele toegang is tot de gesloten centra. Wij pleiten voor een echt bezoekrecht, opgenomen in het KB, voor “organisaties die de bevordering en bescherming van de rechten van vreemdelingen in hun missie hebben opgenomen.”

3.1.4. Aan Fedasil

Aanbeveling 1

Wij vragen dat het Belgische terugkeerbeleid zich meer en meer gaat richten op de “vrijwillige” terugkeer. Een gedwongen terugkeer moet worden vermeden, maar wanneer er toch gedwongen wordt verwijderd, is het huidige pilootproject een belangrijke vooruitgang en moedigen wij de DVZ aan het voort te zetten en uit te breiden. Vóór deze fase zou er echter van in het begin van de asielprocedure (of van zodra een gezin wordt aangetroffen door de overheid) een integrale trajectbegeleiding moeten worden georganiseerd op twee sporen, verblijf en terugkeer, met trajectbegeleiders die niet ressorteren onder de administratie die verantwoordelijk is voor de gedwongen verwijderingen.³¹

31 Vluchtelingenwerk Vlaanderen ontwikkelde hierover een visie in de nota “Een integrale begeleiding in de asielopvang”, zie: <http://www.vluchtelingenwerk.be/actueel/nieuwsitem.php?n=431> Met “trajectbegeleider” bedoelen wij de begeleider in de opvangstructuur (of elders) onafhankelijk van de DVZ. Met “terugkeercoach” bedoelen wij de huidige begeleiders (“coaches” of “ondersteunende ambtenaren”) in dienst van de DVZ.

Indien het gezin in een opvangstructuur verblijft, moeten zij daar al van in het begin kunnen genieten van een trajectbegeleiding door begeleiders in de opvang, zodat de begeleiding van daaruit kan verdergaan wanneer hun verblijfsprocedures afgelopen zijn. Een definitieve negatieve beslissing in een verblijfsprocedure aanvaarden, is meestal erg moeilijk en kan wat tijd in beslag nemen. Daarom moet de trajectbegeleider blijven streven naar dialoog en medewerking, ook als de betrokkene in eerste instantie twijfelt of weigert. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze terugkeercoaching in de opvang, kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider uit de opvangstructuur. Zijn betrokkenheid bij de operatie kan de situatie kalmeren en het gezin meer op het gemak stellen. Na aankomst in de woonunit werken de DVZ terugkeercoaches verder zoals ze dat vandaag doen.

Indien het gezin verblijft in een eigen woonunit en het wordt opgepakt door de politie, moet dat gezin in eerste instantie ook kunnen genieten van een trajectbegeleiding vanuit de woning waar het gezin op dat moment verblijft, bijvoorbeeld aan de hand van een meldingsplicht bij terugkeercoaches op de kantoren van de DVZ in Brussel. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze terugkeercoaching, kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider.

Aanbeveling 21

Trajectbegeleiders die de gezinnen zouden moeten begeleiden in de opvangstructuren of die zouden moeten worden aangesteld nadat een gezin in illegaal verblijf wordt aangetroffen door de overheid, moeten een psychosociale begeleiding bieden in het bespreekbaar maken van het idee 'terugkeer' of het gezin in staat te stellen na te denken over andere toekomstperspectieven, zonder dat het de bedoeling kan zijn het gezin te overtuigen terug te keren. We vragen dat de DVZ zijn terugkeercoaches in staat stelt om een onafhankelijke externe psychologische terugkeerondersteuning aan te bieden aan de gezinnen die daarom vragen of die zulke begeleiding nodig hebben.

3.1.5. Aan de staatssecretaris voor maatschappelijke integratie

Aanbeveling 1

Wij vragen dat het Belgische terugkeerbeleid zich meer en meer gaat richten op de "vrijwillige" terugkeer. Een gedwongen terugkeer moet worden vermeden, maar wanneer er toch gedwongen wordt verwijderd, is het huidige pilootproject een belangrijke vooruitgang en moedigen wij de DVZ aan het voort te zetten en uit te breiden. Vóór deze fase zou er echter van in het begin van de asielprocedure (of van zodra een gezin wordt aangetroffen door de overheid) een integrale trajectbegeleiding moeten worden georganiseerd op twee sporen, verblijf en terugkeer, met trajectbegeleiders die niet ressorteren onder de administratie die verantwoordelijk is voor de gedwongen verwijderingen.³²

- Indien het gezin in een opvangstructuur verblijft, moeten zij daar al van in het begin kunnen genieten van een trajectbegeleiding door begeleiders in de opvang, zodat de begeleiding van daaruit kan verdergaan wanneer hun verblijfsprocedures afgelopen zijn. Een definitieve negatieve beslissing in een verblijfsprocedure aanvaarden, is meestal erg moeilijk en kan wat tijd in beslag nemen. Daarom moet de trajectbegeleider blijven streven naar dialoog en medewerking, ook als de betrokkene in eerste instantie twijfelt of weigert. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze terugkeercoaching in de opvang, kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider uit de opvangstructuur. Zijn betrokkenheid bij de operatie kan de situatie kalmeren en het gezin meer op het gemak stellen. Na aankomst in de woonunit werken de DVZ terugkeercoaches verder zoals ze dat vandaag doen.
- Indien het gezin verblijft in een eigen woonunit en het wordt opgepakt door de politie, moet dat gezin in eerste instantie ook kunnen genieten van een trajectbegeleiding vanuit de woning waar het gezin op dat moment verblijft, bijvoorbeeld aan de hand van een meldingsplicht bij terugkeercoaches op de kantoren van de DVZ in Brussel. Pas wanneer het gezin niet meewerkt met deze terugkeercoaching, kan een overbrenging naar een woonunit van DVZ worden uitgevoerd, in aanwezigheid van de trajectbegeleider.

³² Vluchtelingenwerk Vlaanderen ontwikkelde hierover een visie in de nota "Een integrale begeleiding in de asielopvang", zie: <http://www.vluchtelingenwerk.be/actueel/nieuwsitem.php?n=431> Met "trajectbegeleider" bedoelen wij de begeleider in de opvangstructuur (of elders) onafhankelijk van de DVZ. Met "terugkeercoach" bedoelen wij de huidige begeleiders ("coaches" of "ondersteunende ambtenaren") in dienst van de DVZ.

Aanbeveling 21

Trajectbegeleiders die de gezinnen zouden moeten begeleiden in de opvangstructuren of die zouden moeten worden aangesteld nadat een gezin in illegaal verblijf wordt aangetroffen door de overheid, moeten een psychosociale begeleiding bieden in het bespreekbaar maken van het idee 'terugkeer' of het gezin in staat te stellen na te denken over andere toekomstperspectieven, zonder dat het de bedoeling kan zijn het gezin te overtuigen terug te keren. We vragen dat de DVZ zijn terugkeercoaches in staat stelt om een onafhankelijke externe psychologische terugkeerondersteuning aan te bieden aan de gezinnen die daarom vragen of die zulke begeleiding nodig hebben.

3.1.6. Aan de lokale besturen, de federale politie en de Minister van Binnenlandse Zaken

Aanbeveling 4

Wij bevelen aan de overbrenging naar de woonunits op een humanere manier uit te voeren. Ten allen tijde moet de wetgeving op de huisvrede worden gerespecteerd en de politie zou gezinnen niet zonder een voorafgaand bezoek of verwittiging in hun huis mogen aanhouden. Daarnaast dringen wij erop aan dat een sociaal assistent en een tolk van de politie aanwezig zijn tijdens de aanhouding. De politieagenten, de sociaal assistent en de tolk moeten op de hoogte zijn van de procedures en de gezinnen op het moment van de aanhouding al goed informeren over wat staat te gebeuren (onder andere uitleggen waar de gezinnen naartoe zullen gebracht worden). De politiediensten moeten ook de inhoud van juridische documenten kunnen toelichten in een taal die de vreemdeling begrijpt. Iedereen betrokken bij de operatie stelt zich beleefd, respectvol, empathisch, discreet en geduldig op. Daarnaast moeten naargelang de specifieke noden van het gezin bijzondere maatregelen kunnen worden getroffen. Wij vragen dat elk gezin in ieder geval voldoende tijd krijgt om zich voor te bereiden op de overbrenging. De overbrenging zou bovendien in betere omstandigheden kunnen worden uitgevoerd indien een beslissing tot vasthouding in de woonunits beter zou worden voorbereid.

Aanbeveling 5

Lokale politiediensten moeten vormingen krijgen over het pilootproject.

3.1.7. Aan de balies

Aanbeveling 18

Advocaten moeten gevormd worden over alle aspecten van het pilootproject.

Aanbeveling 19

Wij bevelen aan de rol van de coach duidelijk af te bakenen ten aanzien van die van de advocaat. In het toepasselijke KB moeten de verantwoordelijkheden van de terugkeercoaches met betrekking tot het verlenen van juridische bijstand duidelijk worden uitgewerkt. De terugkeercoach moet contact onderhouden met de advocaat. Indien de terugkeercoach vaststelt dat er mogelijkheden bestaan voor een wettig verblijf in België, volgt zij dit op met de advocaat. De DVZ kan fiches opstellen voor advocaten, waarin de rol van de terugkeercoach wordt uitgelegd en de taken van de terugkeercoach ten aanzien van die van de advocaat worden afgebakend en gedefinieerd; en fiches voor de gezinnen, waarin de rol van en verhouding tussen de advocaat en de terugkeercoach wordt uitgelegd.

3.2. GOOD PRACTICES

3.2.1. Dienst Vreemdelingenzaken

Good practice 1

De terugkeercoaches laten voldoende privacy aan de gezinnen waardoor het gezinsleven intact blijft. In sommige gevallen moedigen de terugkeercoaches de ouder(s) zelfs aan hun ouderrol zelf op te nemen, aangezien de ouder(s) na een tijdje soms teveel op de terugkeercoaches terugvallen. Hoewel de overbrenging naar de woonunit zolang mogelijk moet worden uitgesteld (zoals hierboven aanbevolen), maakt een verblijf in de woonunit in veel mindere mate inbreuk op het recht op gezinsleven en de rechten van het kind dan een verblijf in een gesloten centrum.

Good practice 6

In een aantal frappante zaken hebben de terugkeercoaches de piste van een verder verblijf bewandeld en het gezin bijgestaan om verblijfsprocedures in te stellen. Dit past in de visie dat een terugkeerbegeleiding moeilijk is als de verblijfsmogelijkheden niet uitgeput zijn of als er nieuwe elementen opduiken.

3.2.2. Terugkeercoaches

Good practice 1

De terugkeercoaches laten voldoende privacy aan de gezinnen waardoor het gezinsleven intact blijft. In sommige gevallen moedigen de terugkeercoaches de ouder(s) zelfs aan hun ouderrol zelf op te nemen, aangezien de ouder(s) na een tijdje soms teveel op de terugkeercoaches terugvallen. Hoewel de overbrenging naar de woonunit zolang mogelijk moet worden uitgesteld (zoals hierboven aanbevolen), maakt een verblijf in de woonunit in veel mindere mate inbreuk op het recht op gezinsleven en de rechten van het kind dan een verblijf in een gesloten centrum.

Good practice 2

De ouders worden aangemoedigd om hun leerplichtige kinderen in de plaatselijke school de lessen te laten volgen.

Good practice 3

De terugkeercoaches geven gezinnen toegang tot het internet als zij daarom vragen.

Good practice 5

De permanentielijst met gespecialiseerde advocaten, aan de terugkeercoaches ter beschikking gesteld door de bezoekende organisaties en beschikbaar in 7 talen, wordt gebruikt door de terugkeercoaches en is beschikbaar voor de gezinnen.

Good practice 7

Terugkeercoaches maken vaak gebruik van de mogelijkheden die het IOM en het Terugkeerfonds bieden. In principe krijgt elk gezin toegang tot reïntegratieondersteuning, voor zover het aan de voorwaarden voldoet. Terugkeercoaches doen veel moeite om aanvullende reïntegratietrajecten met de gezinnen uit te werken. We hopen dat deze mogelijkheid voor alle gezinnen onderzocht wordt.

Good practice 8

De meeste gezinnen zijn tevreden over de inzet van de terugkeercoaches en hun begeleiding tijdens het verblijf in de woonunits. De terugkeercoaches nemen initiatief en geven hun functie actief inhoud.

ANNEX 1: INTERNATIONALE STANDAARDEN EN ONTWIKKELINGEN INZAKE ALTERNATIEVEN VOOR DETENTIE

1. INTERNATIONAAL VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND

België heeft in 1989 het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind geratificeerd. Artikel 37 van dit verdrag handelt specifiek over de vasthouding van kinderen. Geen enkel kind wordt op onwettige of willekeurige wijze van zijn of haar vrijheid beroofd. De aanhouding, inhechtenisneming of gevangenneming van een kind geschiedt in overeenstemming met de wet en wordt slechts gehanteerd als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur. Artikel 3 bevat het principe van het hogere belang van het kind: "Alle acties die betrekking hebben op het kind moeten in zijn of haar belang genomen worden." Artikel 24 bepaalt dan weer dat elk kind recht heeft op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en medische verzorging.

2. ALGEMEEN MENSENRECHTENRECHT

Op basis van de mensenrechten moet de noodzakelijkheid en proportionaliteit van een opsluiting in elk individueel geval aangetoond worden door een afweging van mogelijke alternatieven. Daarvoor moeten alternatieven dus zowel in de wet als in de praktijk worden ingevoerd. Een beperking op het fundamentele recht op vrijheid om migratiestromen te beheren is immers enkel in overeenstemming met de mensenrechten indien de beperking noodzakelijk en evenredig is aan het beoogde doel, namelijk voorkomen dat de persoon onderduikt, de identiteit van de persoon verifiëren of een bevel om het grondgebied te verlaten doen naleven. Opsluiting kan slechts in allerlaatste instantie, als eerst alternatieve maatregelen, die de vrijheid niet of minder beperken, worden toegepast. Het bestaan van effectieve alternatieven voor detentie impliceert dat een automatisch overgaan tot opsluiting zonder eerst andere maatregelen toe te passen, niet noodzakelijk en disproportioneel is en dus in strijd met de mensenrechten. Ook die alternatieven voor opsluiting moeten de noodzakelijkheid- en proportionaliteitstoets doorstaan.

3. UN HUMAN RIGHTS COUNCIL EN SPECIALE VN-RAPPORTEUR VOOR DE MENSENRECHTEN VAN MIGRANTEN

De Speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten van migranten riep staten in 2002 op om zonder discriminatie tussen verschillende migranten alternatieven voor detentie te ontwikkelen en vroeg staten zelfs te overwegen om op termijn alle vormen van administratieve detentie van vreemdelingen af te schaffen.³³

Tijdens de 12e sessie van de VN Mensenrechtenraad op 17 september 2009 stond het thema "migrants in detentions" op de agenda. Vele landen, waaronder landen met een zeer ingrijpend detentiebeleid, waren aanwezig tijdens de behandeling van dit agendapunt. De Speciale VN-rapporteur voor de Mensenrechten van Migrant benadrukte dat kinderen bijzonder aandacht verdienen en dat alternatieven voor detentie toegankelijk moeten worden gemaakt voor het hele gezin.

33 (30 December 2002, E/CN.4/2003/85, paragraphs 74-75).

4. RAAD VAN EUROPA

Volgens richtlijnen van de Raad van Europa kan “een persoon slechts worden beroofd van zijn / haar vrijheid met het oog op de uitvoering van een bevel om het grondgebied te verlaten (...) indien de autoriteiten na een zorgvuldig onderzoek van de noodzaak van vrijheidsontneming in elk individueel geval, besluiten dat de naleving van het bevel niet even effectief kan worden gegarandeerd door een beroep te doen op alternatieven voor detentie.”³⁴

5. UNHCR

Richtlijnen van UNHCR erkennen dat staten alternatieven voor detentie moeten toepassen en geeft een reeks alternatieven voor detentie die kunnen worden gebruikt voor asielzoekers. Deze werden bevestigd van de VN-Subcommissie inzake de bevordering en bescherming van de mensenrechten, die uitdrukkelijk “staten aanmoedigt om alternatieven voor detentie te implementeren zoals opgesomd in de richtlijnen.”³⁵ UNHCR en de NGO International Detention Coalition lieten het thema alternatieven voor detentie aan bod komen tijdens twee recente internationale meetings in Genève: de jaarlijkse UNHCR-NGO Consultaties en de jaarlijkse UNHCR Executive Committee met regeringsvertegenwoordigers. Vluchtelingenwerk sprak op beide meetings over alternatieven voor detentie in België. Beide meetings waren druk bezocht, wat kan duiden op een groeiende interesse voor alternatieven voor detentie wereldwijd.

34 Council of Europe, Committee of Ministers, Twenty Guidelines on Forced Return, Adopted 4 May 2005, Guideline 6.

35 UNHCR's Guidelines on Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers (Detention Guidelines) <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3c2b3f84.pdf>

ANNEX 2: EEN AANTAL STUDIES OVER DE OPSLUITING VAN KINDEREN

Kinderpsychiaters en kinderpsychologen

- ULB Centre de guidance et de santé mentale, Rapport d'expertise, 24 september 1999
- Professor en kinderpsychiater Hayez (UCL), L'enfermement des enfants sans-papiers, <http://www.jeanyveshayez.net/602-enfe.htm>
- Kinderpsychiater Adriaenssens: Kinderen sluit je niet op, De Standaard, 21/06/2006 <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=GKMR7HMU>
- Kinderpsychologe Francine Dal (Solentra): Dal F.(2005), Verslag van het bezoek aan het gesloten centrum 127bis in Steenokkerzeel
- Sarah Mares (Clinical Teaching Unit, New South Wales Institute of Psychiatry), Jon Jureidini (Department of Psychiatry, University of Adelaide, South Australia; Department of Philosophy, Flinders University, South Australia; and Department of Psychological Medicine, Women's and Children's Hospital, South Australia), Psychiatric assessment of children and families in immigration detention – clinical, administrative and ethical issues, AUSTRALIAN AND NEW ZEALAND JOURNAL OF PUBLIC HEALTH, 2004 VOL. 28 NO. 6, p. 520

Juridische studies

- Bouckaert, Steven, De vasthouding van (niet-begeleide) buitenlandse minderjarigen in gesloten centra: ontwikkelingen in regelgeving en rechtspraak, Tijdschrift voor Vreemdelingenrecht 2008 nummer 2, <http://www.vmc.be/vreemdelingenrecht/detailrechtspraak.aspx?id=6556>
- Lommée Elisabeth, Vandenhole Wouter, Vanheule Dirk.- De vrijheidsberoving van minderjarige vreemdelingen getoetst aan het recht van de kinderrechten en de mensenrechten.- In: Kinderen zonder papieren: feiten en rechten / Timmerman, Christiane [edit.]; e.a., Antwerpen, Intersentia, 2009, p. 81-130
- Timmermans Chris [edit.], Vandenhole Wouter [edit.], Vanheule Dirk [edit.]- Kinderen zonder papieren: feiten en rechten.- Antwerpen: Intersentia, 2009.- 130 p.- ISBN 978-90-5095-937-7

Onderzoeksbureaus

- Sum Research, Studie naar alternatieven voor de vasthouding van gezinnen met kinderen in de gesloten centra, <http://www.sum.be/research/item.php?item=21&lang=1&ID=38>

Zie ook

- No place for a child, Children in UK immigration detention : Impacts, alternatives and safeguards, Save The Children, Heaven Crawley and Trine Lester. 200 http://www.savethechildren.org.uk/en/54_2344.htm
- Alternatives to immigration detention of families and children, A discussion paper by John Berrow MP, Lord Dubs and Evan Harris MP for the All Party Parliamentary Groups on Children and Refugees, Supported by the No Place for a Child Coalition, July 2006
- http://corporate.skynet.be/mensenruimte/SumResearch/downloads/News/CentreAlternative/deel_1_voorstudie.pdf p 43

ANNEX 3: OPMERKINGEN EN COMMENTAREN VAN DE DIENST VREEMDELINGENZAKEN

Opmerking van DVZ pag. 8

SumResearch vermeldt wel op p. 36 van haar aanbevelingen dat een vasthouding als ultiem middel gebruikt kan worden, indien alle andere alternatieven voor de individuele familie niet lukken (omdat de familie er geen gebruik wil van maken).

Opmerking van DVZ pag. 10

DVZ stelt dat een dergelijke wettelijke verankering niet mogelijk is, omdat – conform het KB van 14 mei 2009 – detentie nog steeds in uitzonderlijke omstandigheden moet mogelijk zijn, indien de regels, zoals die in het KB zijn vastgelegd, niet worden gerespecteerd. Indien er een wettelijke bepaling komt dat detentie niet meer aangewezen is, sluit dit onmiddellijk de sanctie van detentie uit, die als stok achter de deur moet blijven bestaan. We verwijzen ook naar SumResearch dat opsluiting als laatste oplossing toch nog voorziet.

Het concept van Zweden en Australië heeft wel een heel ander uitgangspunt. In Australië bijvoorbeeld werd tot voor een paar jaar iedereen voor onbepaalde duur vastgehouden, zelfs zonder dat er een effectieve terugkeer werd georganiseerd.

Commentaar DVZ pag. 12

De coaches proberen de families te overtuigen klacht in te dienen, of trachten elementen te verzamelen in functie van de klacht. De families hebben evenwel tot nu toe geweigerd. Bovendien zou het indienen van een klacht zonder gevolg blijven, indien deze niet van de nodige bewijsstukken vergezeld zijn.

Opmerking van DVZ op Aanbeveling 1

DVZ staat ook achter de filosofie van de geïntegreerde aanpak en wil ook dat er een trajectbegeleiding in de opvang komt. DVZ deelt niet de mening dat deze trajectbegeleiding onafhankelijk van DVZ moet georganiseerd worden.

In een ideale situatie is het inderdaad beter dat de gezinnen vanuit hun eigen woning begeleid worden, maar dit is moeilijk haalbaar om volgende redenen. Het is financieel onhaalbaar om in de huidige context een groot aantal extra trajectbegeleiders te voorzien, die dan de families vanuit hun woningen begeleiden; Bovendien is er ook een groot effectiviteitsprobleem bij de begeleiding in de privé-woningen: de sociale druk en controle van de omgeving (andere vreemdelingen in onregelmatig verblijf) op de gezinnen zal de begeleiding van deze families bemoeilijken en in sommige gevallen zelfs onmogelijk maken. Het resultaat van de coaching zou veel lager zijn.

Opmerking van DVZ pag. 14

DVZ beseft dat er nog meer informatie ter beschikking dient gesteld te worden van externe partners. In die zin werkt DVZ aan verschillende initiatieven, waaronder:

- Opstelling van een “Frequently Asked Questions” m.b.t. de woonunits en de trajectbegeleiding, die op de website van DVZ zal geplaatst worden;
- Opstelling van een brochure voor de externe partners;
- Voorstelling van het project aan de politie- en gemeentelijke diensten n.a.v. studiedagen bij DVZ en informatiesessies bij de politie- en gemeentelijke diensten.

Opmerking van DVZ pag. 26

DVZ informeert zich wel degelijk over de situatie die de familie na de terugkeer naar de EU-lidstaat te wachten staat, maar krijgt niet steeds een afdoend antwoord van de partnerstaat. DVZ probeert wel zo veel mogelijk informatie te verzamelen over de bestaande asielprocedures in de EU-lidstaten en deze informatie mee te geven aan de betrokken families. Het is wel een feit dat het niet steeds evident is concrete informatie te bemachtigen over de procedures in de partnerstaten (maar dit wil niet zeggen dat de coaches en de uitvoeringsdiensten niet proberen hieraan te verhelpen).

Opmerking van DVZ pag. 27

Het is niet de taak van de coaches om het algemeen beleid inzake de Dublin-procedure in vraag te stellen. Maar in individuele dossiers kan de coach een bijdrage leveren. Een Kosovaarse familie, die in het kader van de Dublin-procedure naar Frankrijk moest, had in feite een verblijfsrecht in Groot-Brittannië. Dit is door intensief contact van de coaches met de familie naar boven gekomen en een vertrek naar Groot-Brittannië werd georganiseerd. Een aantal families hebben er ook al voor gekozen om te verzaken aan hun asielprocedure en terug te keren – met steun van IOM – naar hun herkomstland i.p.v. naar de partnerstaat.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 2

Hier is ook een grote taak weggelegd voor de opvangstructuren om aan de asielzoekers de nodige informatie over de wetgeving te verstrekken en de verplichtingen die hieraan verbonden zijn. Teneinde de informatie-verstrekking naar de asielzoeker te verbeteren, zodat hij weet wat er met hem gebeurt na een negatieve Dublin-beslissing, zal DVZ op korte termijn een vormingssessie organiseren voor de personeelsleden, die instaan voor de betekening van de negatieve beslissing, opdat zij met kennis van zaken en op correcte en volledige wijze informatie aan de betrokken vreemdeling kunnen bezorgen.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 3

De meldingsplicht werd in 2008 al een aantal maanden door DVZ getest; dit kan een mislukking genoemd worden. Van de meer dan 150 uitgenodigde gezinnen, hebben zich 10 % effectief gemeld. Bovendien kwamen enkel families die dachten een perspectief in België te bezitten. In de uitnodiging stond vermeld dat de families zich dienden aan te bieden in het kader van de voorbereiding van hun terugkeerdossier. Het arrest Conka gebiedt DVZ om de reden van convocatie in de brief te vermelden. De meldingsplicht kan volgens DVZ enkel slaagkansen hebben bij een geïntegreerde trajectbegeleiding.

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 4

DVZ zal in de komende maanden meer informatie ter beschikking van de politiediensten stellen. DVZ kan zich niet uitspreken over de haalbaarheid van de aanwezigheid van een sociaal assistent bij de uithaling en overbrenging. Dit hangt immers af van de organisatie en personeelscapaciteit van elke politiedienst.

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 5

DVZ zal de nodige initiatieven in die zin ontwikkelen.

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 6

In principe wordt hier naar gestreefd, In sommige situaties zal hier van afgeweken worden:

- Enerzijds zijn er families, waarvoor één van de volwassenen om redenen van inbreuken tegen de openbare orde in gesloten centrum of in gevangenis zit. In de mate van het mogelijke zal een gezamenlijke terugkeer georganiseerd worden, maar in sommige gevallen is dit niet mogelijk (gevangenisstraf nog niet ten einde; luchtvaartmaatschappij eist aparte behandeling van de ex-gedetineerde; ...).
- Indien (een deel van) de familie vrijwillig of moedwillig niet wenst te vertrekken, kan dit ook leiden tot gescheiden behandeling van het dossier van de verschillende familieleden.
- In geval van een overtreding van de leefregels kan ook beslist worden een familielid of de hele familie naar een gesloten centrum over te brengen.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 7

Het recht op onderwijs is opgenomen in andere wetgeving, o.a. de Grondwet en de onderwijsdecreten van de Gemeenschappen. DVZ oordeelt dat het reeds voldoende inspanningen levert om het recht op onderwijs te garanderen en zal de familie ook bijstaan bij het zoeken naar en inschrijven in een school (art. 45 van het KB); in die zin dient niet nog eens expliciet vermeld te worden dat er recht op onderwijs is, gezien dit reeds de facto en de jure voorzien is.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 8

In de praktijk is het voor DVZ moeilijk haalbaar om steeds een tolk aanwezig te hebben, omdat DVZ niet steeds weet welke familie wanneer zal aangehouden worden door de politiedienstenn, noch op welk uur de familie naar de woonunit wordt getransfereerd. Ook bij de Dublin-convocaties is het niet evident om een tolk aanwezig te hebben, omdat niet steeds de geconvoceerde familie op de afspraak aanwezig is (in de mate van het mogelijke zal dit wel voorzien worden bij Dublin-gevallen). De telefoontolk is voor het eerste gesprek voor de coaches en voor DVZ de meest adequate oplossing; er moet snel informatie aan de familie kunnen bezorgd worden over de procedures en over de leefregels. Het is belangrijk dat bij de intake al zo veel mogelijk informatie kan gegeven worden. Er wordt wel voorzien dat – voor zover dit wenselijk is – in de daaropvolgende dagen een gesprek wordt gevoerd in aanwezigheid van een tolk.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 9

DVZ bevestigt dat dit reeds systematisch het geval is.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 10

Het is niet steeds mogelijk om de dossiers op voorhand voor te bereiden omdat de coaches niet steeds op voorhand weten welke familie in de woonunits zal komen. De coaches worden wel – in principe de dag van weerhouding – per fax of per e-mail op de hoogte gebracht van de belangrijkste beslissingen en procedures in het dossier en krijgen ook een verblijfshistoriek. Zij zullen desgewenst ook in Brussel het dossier komen consulteren of contact opnemen met de bevoegde uitvoeringsbureaus om voldoende informatie te verkrijgen.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 11

De coaches passen dit reeds toe – pertinente informatie wordt op regelmatige basis herhaald en verduidelijkt.

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 12

Het is in het belang van de coaches en van DVZ dat de familie goed weet wat hen te wachten staat. Dit weerbaar maken zal het best gerealiseerd worden in het kader van een geïntegreerd begeleidingstraject. De coaches zetten de families ook aan om misbruiken, waarmee ze tijdens hun illegaal verblijf of hun asielprocedure worden geconfronteerd, te melden, opdat klacht kan ingediend worden. De meeste families hebben hierop tot nu toe niet willen ingaan. Eén van de belangrijkste taken van de coach is de voorbereiding van de terugkeer in al zijn aspecten, waarbij de coach moet trachten de familie actief te impliceren in de voorbereiding van de terugkeer. Dit is reeds vermeld in de functieomschrijving in meer algemene bewoordingen, maar zal nog meer verduidelijkt worden.

Commentaar van DVZ bij Good Practice 3

Alle families krijgen internettoegang indien zij hierom vragen, maar niet iedereen heeft constant internettoegang. Een test om permanent internettoegang te geven, is gestopt wegens een probleem van bandbreedtesterkte. DVZ zal onderzoeken in hoeverre een uitbreiding van de technische capaciteit mogelijk is.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 13

DVZ oordeelt dat de toegang en het gebruik niet noodzakelijk bij KB moet geregeld worden; het is wel belangrijk gedragsregels m.b.t. internetgebruik op te stellen, zodat iedere familie weet wat kan en wat niet kan. Het KB geeft een algemeen kader in algemene bewoordingen; het is onmogelijk om elke praktische zaak in een KB te regelen, omdat deze ook permanent aan wijzigingen onderhevig kunnen zijn. Praktische richtlijnen moeten geregeld worden in aparte instructies of in huishoudelijk reglement. Het KB voorziet reeds dat de families vrij kunnen communiceren en dat zij recht hebben op informatie; de manier waarop hangt af van de praktische mogelijkheden in de woonunits. De opname van dergelijke praktische zaken in het KB zou kunnen tot problemen leiden, indien bijvoorbeeld om de één of andere reden de internetverbinding niet functioneert. Dan zijn we automatisch in overtreding van het KB.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 14

De coaches zorgen er nu reeds voor dat de families aan alle nuttige informatie kunnen geraken en ook gefaciliteerd worden in hun contacten met het thuisfront (binnen de mate van het redelijke – bepaalde extra telefoonkosten kunnen aan de families aangerekend worden, indien er overmatig van gebruik wordt gemaakt – niet alle kosten zijn ten laste van DVZ; communicaties om privé-redenen vallen in principe ten laste van de families). Het internetgebruik dient in die zin ook om de kosten van communicatie te beperken.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 15

DVZ gaat akkoord met dit principe. Dit is al in twee gevallen voorgesteld, maar de familie wou niet of kon onvoldoende elementen aanbieden die de gebrekkige bijstand objectiveren en verduidelijken. De coach en DVZ zullen wel, indien zij zelf voldoende elementen hebben – ook zonder toestemming van het gezin – aan de stafhouder het slecht functioneren van een advocaat melden. Het is overigens een plicht voor elke ambtenaar om elk misbruik te melden bij de bevoegde instanties.

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 16

De coaches leggen alle verschillende beroepsprocedures aan de families uit, en in voorkomende gevallen andere procedures. De coaches zullen wel opmerkzaam zijn voor alle aangebrachte elementen die een verblijfsrecht zouden kunnen wettigen. De coach zal alle informatie die een eventueel verblijf ten goede zou kunnen komen, melden aan de bevoegde dienst binnen DVZ. Het is echter wenselijk dat de advocaat alle verblijfsrechtelijke procedures aan de familie uitlegt, indien deze dienen afgetoetst te worden.

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 18

DVZ zal een informatiebrochure voor derden ontwikkelen en werkt aan een FAQ m.b.t. het project voor de website van DVZ.

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 19

DVZ gaat er van uit dat de verantwoordelijkheden inzake juridische bijstand reeds in het KB staan; DVZ zal niettemin zoeken naar informatiekanalen om derden beter op de hoogte te brengen van het project (zie ook opmerking bij aanbeveling 18).

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 20

De familie wordt steeds in het bezit gesteld van de aan hen betekende beslissingen; indien zij dit wensen, kunnen zij via de coaches ook kopieën van vroegere beslissingen ontvangen. Uit de praktijk blijkt dat vele families zelf over een dossier met de beslissingen en relevante stukken beschikken.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 21

Er zijn extra gesprekken met psychologen mogelijk (ofwel van DVZ, ofwel externe psychologen). De bespreekbaarheid van het thema terugkeer is meer haalbaar in een geïntegreerde trajectbegeleiding. DVZ is bereid te onderzoeken in hoeverre de coaches verder kunnen opgeleid worden of ondersteund kunnen worden om het thema van terugkeer bij de families gemakkelijker bespreekbaar te maken.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 22

DVZ gaat hiermee akkoord en is bezig met het verzamelen van alle adequate informatie, die de centra en de coaches ter beschikking gesteld kunnen worden. DVZ meent ook dat het zeer aangewezen is dat in de open asielstructuren dergelijke informatie aan de vreemdelingen wordt gegeven, om hen beter voor te bereiden op een negatieve beslissing (wegens Dublin-procedure). Het is een feit dat vele families weten dat ze in het kader van een Dublin-procedure kunnen teruggestuurd worden naar de EU-partnerstaat. Maar desalniettemin is informatieverstrekking op verschillende wijzes essentieel.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 23

De coaches kunnen geen oordeel vellen over de toepassing van de soevereiniteitsclausule, maar zullen wel alle noodzakelijke en pertinente informatie aan de bevoegde uitvoeringsdiensten overmaken. Het is in de eerste plaats de rol van de advocaat van de familie om de soevereiniteitsclausule in te roepen. Gezien het beperkte aantal coaches op dit ogenblik is een begeleiding vanaf het begin van de asielprocedure op dit ogenblik niet mogelijk.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 24

De familie kan steeds hun asiel – en migratieverhaal aanbrengen, en indien zij dat wenst, kan ze ook een asiel- of verblijfsprocedure indienen. De coaches kunnen wel de gevolgen van dergelijke procedures en hun gevolgen uitleggen. Het is de rol van de advocaat om de nodige procedures in te leiden. De coach zal hoe dan ook alle nodige informatie aan de bevoegde diensten bezorgen. Indien de terugkeercoach uit de verhalen van de familie vaststelt dat er een duidelijk recht op verblijf of een andere terugkeeroptie kan bekeken worden, zal deze informatie verder uitgediept worden en overgemaakt worden aan de bevoegde diensten.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 25

Op basis van de door de families ter beschikking gestelde informatie, onderzoeken de coaches nu reeds de mogelijkheden voor wettig verblijf. In een aantal gevallen is pertinente informatie pas te weten gekomen nadat de families in de woonunits aankwamen; noch in het vreemdelingendossier, noch in vroegere aanvragen van familie of hun advocaat, was deze informatie weergegeven. Op basis van deze informatie werd met de centrale diensten afgetoetst of er een recht op verblijf was. Gezien dit gebeurt, ziet DVZ de noodzaak van aanpassing van het KB niet in. Algemene opmerking: het KB geeft een algemeen kader; niet elke concrete procedure kan per KB geregeld worden.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 27

Het is niet zinvol om de functieomschrijving van de coaches in het KB op te nemen, omdat deze functie een levendig proces is, dat voortdurend aan de concrete situatie wordt aangepast en op basis van de nieuwe ervaringen regelmatig bijgestuurd wordt. Bovendien is het profiel van de coaches zeer verscheiden, waardoor een complementariteit gegarandeerd kan worden.

Commentaar van DVZ bij Aanbeveling 28

DVZ zal in de komende weken bijkomend personeel voor deze dienst selecteren.

Opmerking DVZ bij Aanbeveling 29

DVZ werkt reeds aan een betere omkadering, voorziet in de nabije toekomst in de aanstelling van een team-coördinator en regelmatige vergaderingen, e.d.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 31

DVZ werkt aan een interne evaluatie, die in de komende weken aan de Staatssecretaris zal bezorgd worden.

Opmerking van DVZ bij Aanbeveling 32

DVZ zal de bestaande regeling sinds mei 2009 verder zetten, wat neerkomt op een structurele toegang tot de woonunits en een regelmatig overleg met de coaches en met de centrale diensten. DVZ wenst wel te benadrukken dat er rekening dient gehouden te worden met de privacy van de families en dat er een systematiek in de bezoeken wordt gerespecteerd (op regelmatige basis en in beperkte mate, bij voorkeur door dezelfde personen en organisaties, teneinde continuïteit te verzekeren).